

Research Institute of
Hawzah and University

Journal of Islam and Family Psychology

Journal homepage: <https://ipf.rihu.ac.ir/>

Original Article

The God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System

Mohammad Hossein Haghshenas¹ , Masoud Janbozorgi²

Abbas Pasandideh³ , Mehdi Abbasi⁴

Masoud Azarbaijani⁵

1. Ph.D. Candidate in Psychology, Research Institute of Hawzah and University, Qom, Iran (Corresponding Author).

m.h.haghshenas2976@gmail.com

2. Professor of Psychology, Research Institute of Hawzah and University, Qom, Iran.

psychjan@gmail.com

3. Professor of Hadith Sciences, University of Quran and Hadith, Qom, Iran.

ym.abbasi@gmail.com

4. Assistant Professor of Islamic Psychology, Research Institute of Quran and Hadith, Qom, Iran.

pasandide@hadith.ac.ir

5. Professor of Psychology, Research Institute of Hawzah and University, Qom, Iran.

mazarbayejani@rihu.ac.ir

Received: 2024/08/02; Accepted 2025/06/04

Extended Abstract

Introduction and Objectives: Parenting is often performed unconsciously and without deliberation, whereas parental awareness is both an ethical imperative and conducive to enhancing children's performance. Parenting style encompasses a set of parental beliefs and attitudes regarding child-rearing. The complexity of human personality and the lack of proper training in this domain pose significant challenges. Effective education for the formation of children's character is rooted in the family, which can prepare the child's ethics for future life. The moral decline of children results in consequences such as diminished cognitive function and social competence, and it serves as a source of stress for parents.

From a multidimensional spiritual perspective, parenting is a judicious and spiritual interaction, often referred to as a God-oriented interaction. This interaction aims to nurture the monotheistic generation and plays a crucial role in the child's healthy development from pre-birth through childhood. Harsh disciplinary practices disrupt parent-child relationships and lead to mental and developmental maladjustment in children. Western psychological paradigms exhibit shortcomings from a monotheistic cultural viewpoint. While research on Islamic parenting has been conducted, the present

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

study systematically presents a structured model of God-oriented spiritual parenting based on defined principles and foundations. The objective of this research is to formulate a “God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System” grounded in the verses of the Holy Quran and authentic narrations.

Method: This research was conducted in two phases. In the first phase, a preliminary draft of the “God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System” was developed based on the multidimensional spiritual-God-oriented therapy. In the second phase, the content validity of this model was evaluated. To extract the components and elucidate the structure of the “God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System” in the first phase, linguistic semantics, component analysis, and qualitative-interpretive content analysis of descriptive-explanatory sentences from Islamic texts (Quran and Hadith) were employed. The units of analysis were considered to be the descriptive-explanatory sentences of Islamic texts, and both the overt and latent content of these texts were examined. Data analysis was performed using a categorization approach through summarization, presentation, and conclusion. The documentary and textual population of the research included descriptive-explanatory sentences from Islamic texts, and due to limitations, only general and main findings are presented.

In the second phase, the content validity of the model was assessed through expert opinions. To this end, the components and structure of the model were presented to eight psychology specialists. These specialists had clinical work experience and familiarity with model construction. A specific form was used to collect experts' views on the necessity and appropriateness of each component, and the resulting data were analyzed using the Content Validity Ratio (CVR) and Content Validity Index (CVI) coefficients.

Results: The present research conceptualizes the “God-Oriented Spiritual Parenting Based on the Human Psychological System” as a novel approach to child-rearing, founded on parental inclinations and behaviors towards children. This approach provides a cultural-religious framework for parental conduct, leading to the emergence of positive cognitive, emotional, and behavioral characteristics in both child and parent. The core action of this psychological system is wisdom, which can be examined at two levels: “Parental Activity” and “Parent-Child Interaction.”

Wisdom is the nuclear action of this system, built upon human rationality and teachability. Reason plays a pivotal role as a tool for activating the spiritual dimension and understanding the origin of existence. The parental response system within the family must be based on reason to avoid being judged in the performance of their responsibilities.

Parental Activity comprises four main components: dignity, sagacity, emotional responsiveness, and the approach and inhibition program. Dignity refers to achieving transcendence and the flourishing of the God-seeking nature, encompassing unconditional worthiness and interactive equilibrium, which is linked to the construct of reason. Sagacity is also connected to the construct of reason and includes teaching goodness, providing insight, and concept formation. Emotional responsiveness, which involves expressing affection, requires a framework and principles that, while meeting emotional needs, do not transgress divine boundaries. The approach and inhibition program, involving encouragement and deterrence, leads to the development of the human psycho-spiritual space, with these latter two components being associated with the construct of the heart.

Parent-Child Interaction includes five main components: activation, reality recognition, release, role-modeling, and care. Activation, through the contextualization-seeking pattern, aids in the child's empirical rational development. Reality recognition, through the admonition-preservation pattern, addresses the child's adaptation to life's realities. Release, through the opportunity-compensation pattern, allows the child to repair and reconstruct themselves. These two patterns are asso-

ciated with the construct of the heart. Role-modeling, through the modeling-emulation pattern, encourages the child to rationally imitate suitable models, which is associated with the construct of the chest. Care, through the monitoring-expectation pattern, regulates the child's behavior in alignment with spiritual growth, which is linked to the action provision system. Based on the foregoing, Figure 1 represents the God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System.

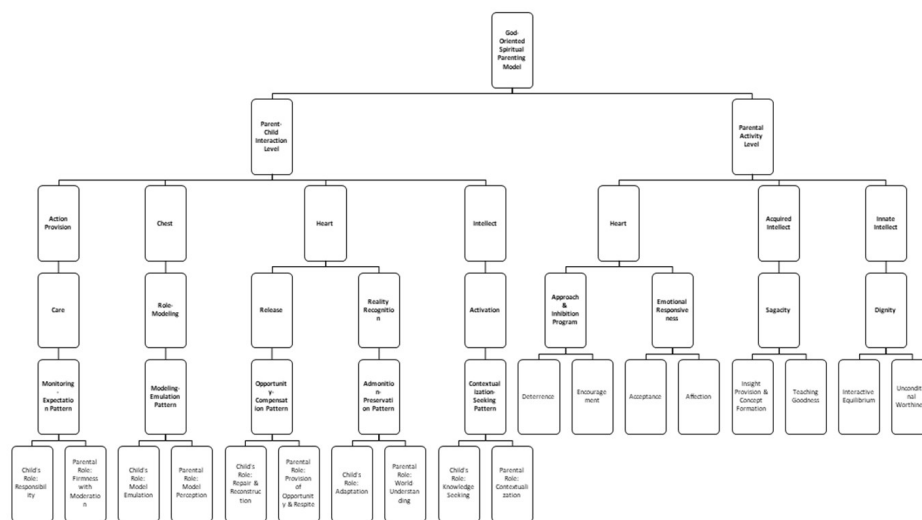

Figure 1: God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System

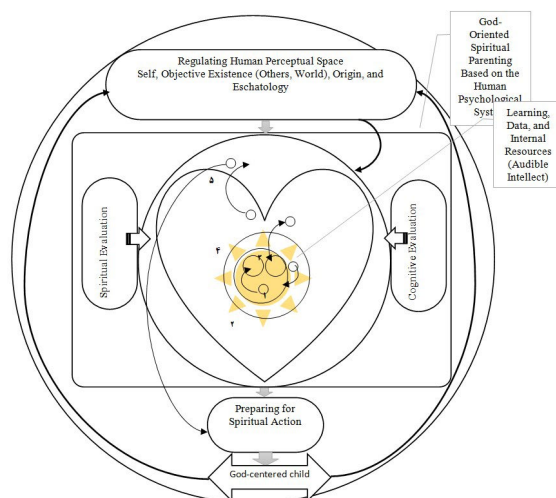
Following this, the content validity of the God-Oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System was examined by calculating and analyzing the Content Validity Ratio (CVR) and the Content Validity Index (CVI). The results indicated that all components of the model possess adequate validity.

Discussion and Conclusion: The personality system possesses an innate and flexible structure that, through the transformation and motivational management of a child's actions, leads to the formation of a stable personality-motivational system (Shakilah). God-Oriented Spiritual Parenting aims to regulate the child's perceptual space across four domains: self, objective existence, origin (Mabda'), and return (Ma'ad). By activating the processing system (intellect, heart, and chest) through operational concepts, it maintains the personality's innate balance and guides the child toward spiritual transcendence. The activation of the innate intellect (Aql-e Matboo') occurs through concepts of dignity (karamat), and the activation of the acquired intellect (Aql-e Masmoo') through wisdom-teaching (hikmat-āmōzī). The heart (qalb) construct is activated through concepts such as remembrance (tazakkur), prudence (ḥazm), forgiveness (afw), insight (baṣīrat), admonition (maw'iza), gentleness and tolerance (rifq va mudārā), benevolence (iḥsān), affection (maḥabbat), encouragement (tarḡīb), and deterrence (tarḥīb). The chest (ṣadr) is activated through concepts of lesson-giving ('ibrat-dehi), role-modeling (algō wa uswa būdan), and dialogue (goftogoo). Following the stabilization and activation of the processing system, the parenting provision phase (tadāruk-e vālidegri) commences, leading to an examination of interaction methods with the child and the manifestation of parenting through key psychological concepts of justice, supervision, care, and commanding and forbidding. The ultimate goal of God-Oriented Spiritual Parenting is impenetrability to falsehood and acceptance of truth (humility before truth / monotheistic integration).

The present model is structured based on the operationalization of the characteristics of the processing system and action provision in parenting. The core action of the psychological system of parenting is grounded in wisdom (intellect). Prudence serves as the primary basis for cognition in God-Oriented Spiritual Parenting and is considered the core of this system. The main objective of elucidating this type of parenting is for parents and children to achieve mechanisms of balance and transcendence at the psychological level. Once a child attains sufficient balance in their behaviors, cognitions, and emotions, their inclination to pursue spiritual activities increases.

The ultimate goal of the God-Oriented Spiritual Parenting style is for the child to achieve a state of monotheistic integration (tawhīd-yāftegi). In this type of parenting, the intention and purpose of an action are monotheistic, and monotheistic action shapes spiritual identity. Based on religious sources, humans possess two dimensions: natural and spiritual. The natural dimension deals with the perceptual domains of the self and objective existence (others and the world), primarily tending towards balance. The spiritual dimension deals with the perceptual domains of the origin and ultimate goal, primarily inclining towards human transcendence. The stages and trajectory of the interaction between the components and constructs of God-Oriented Spiritual Parenting in a monotheistically integrated child will be as follows:

Figure 1: Stages and Trajectory of Interaction of God-Oriented Spiritual Parenting Components with Constructs of the Human Psychological System in a Monotheistically Integrated Child

Keywords: God-Oriented Spiritual Parenting, Parenting, Reality-Orientation, Tracing, Modeling, Care, the Human Psychological System.

Cite this article: Mohammad Hossein Haghshenas, Masoud Janbozorgi, Abbas Pasandideh, Mehdi Abbasi, and Masoud Azarbaijani (2025). "A God-oriented Spiritual Parenting Model Based on the Human Psychological System." *Journal of Islam and Family Psychology* 1(1): 27-57.

مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان

محمدحسین حق‌شناس^۱ ، مسعود جان‌بزرگی^۲
عباس پسندیده^۳ ، مهدی عباسی^۴
مسعود آذربایجانی^۵

۱. محمدحسین حق‌شناس، دانشجوی دکتری روانشناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم، ایران. (نویسنده مسئول).

m.h.haghshenas2976@gmail.com

۲. استاد گروه روانشناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم، ایران.

psychjan@gmail.com

۳. استاد گروه علوم و معارف حدیث، دانشگاه قرآن و حدیث قم.

pasandide@hadith.ac.ir

۴. استادیار گروه وانشناسی اسلامی، پژوهشگاه قرآن و حدیث، قم، ایران.

ym.abbasi@gmail.com

۵. استاد گروه روانشناسی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه قم، ایران.

mazarbayejani@rihu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۲؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۴

چکیده گسترده

مقدمه و اهداف: والدگری اغلب به صورت ناآگاهانه و بدون تفکر انجام می‌شود، در حالی که آگاهی والدین هم وظیفه‌ای اخلاقی است و هم به بهبود عملکرد فرزندان کمک می‌کند. سبک والدگری، مجموعه‌ای از باورها و نگرش‌های والدین نسبت به تربیت فرزند است. پیچیدگی شخصیت انسان و فقدان آموزش در این زمینه، مشکلاتی را ایجاد می‌کند. آموزش صحیح برای شکل‌گیری شخصیت فرزندان، ریشه در خانواده دارد و خانواده می‌تواند اخلاق فرزند را در زندگی آینده آماده کند. انحطاط اخلاقی فرزندان، پیامدهایی

نوع مقاله: پژوهشی

مانند کاهش عملکرد شناختی و شایستگی اجتماعی را به دنبال دارد و منبع استرس برای والدین است. والدگری در دیدگاه چندبعدی معنوی، تعاملی عاقلانه و معنوی است که از آن به عنوان تعامل خداسوئی یاد می‌شود. این تعامل با هدف مراقبت از نسل توحیدی صورت می‌گیرد و از پیش از تولد تا دوران کودکی، نقشی اساسی در رشد سالم او ایفا می‌کند. شیوه‌های تربیتی خشن، روابط والدین و فرزند را مختل می‌کند و باعث ناسازگاری ذهنی و رشدی در کودکان می‌شود. الگوهای روانشناسی غربی، از منظر فرهنگ توحیدی دارای کاستی‌هایی هستند. پژوهش‌هایی در زمینه فرزندپروری اسلامی انجام شده است، اما پژوهش حاضر با استفاده از مبانی و اصول مشخص، مدل والدگری معنوی خداسو را به صورت ساختاریافته ارائه می‌دهد. هدف این پژوهش، تدوین «مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» بر پایه آیات قرآن کریم و روایات معتبر است.

روش: این پژوهش در دو مرحله انجام شد. در مرحله نخست، پیش‌نویس مدل «والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» بر مبنای درمان چندبعدی معنوی خداسو تدوین گردید. در مرحله دوم، روایی محتوای این مدل مورد ارزیابی قرار گرفت. برای استخراج مؤلفه‌ها و تبیین ساختار «والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» در مرحله اول، از روش‌های معناشناسی زبانی، تحلیل مؤلفه‌ای و تحلیل محتوای کیفی و تفسیری جملات توصیفی-تبیینی متون اسلامی (قرآن و حدیث) استفاده شد. واحدهای تحلیل، جملات توصیفی-تبیینی متون اسلامی در نظر گرفته شدند و محتوای آشکار و پنهان این متون بررسی شد. تحلیل داده‌ها با رویکرد مقوله‌بندی و از طریق تلخیص، عرضه و نتیجه‌گیری انجام شد. جامعه اسناد و متنی پژوهش، شامل جملات توصیفی-تبیینی متون اسلامی بود که به دلیل محدودیت، فقط یافته‌های کلی و اصلی ارائه شد. در مرحله دوم، روایی محتوایی مدل از طریق نظرات متخصصان بررسی شد. بدین منظور، اجزا و ساختار مدل به هشت متخصص روانشناسی ارائه گردید. متخصصان دارای سابقه کار بالینی و آشنایی با ساخت مدل بودند. برای جمع‌آوری دیدگاه‌های کارشناسان در مورد ضرورت و مناسب بودن هر مؤلفه، از فرم مشخصات استفاده شد و داده‌های حاصل با استفاده از ضریب «نسبت روایی محتوا» (CVR) و «شاخص روایی محتوا» (CVI) تحلیل شدند.

نتایج: پژوهش حاضر به مفهوم‌سازی «والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» به عنوان رویکردی نوین در تربیت فرزند می‌پردازد که بر پایه گرایش‌ها و رفتارهای والدین در قبال فرزندان استوار است. این رویکرد، زمینه‌ای فرهنگی-دینی برای رفتار والدین فراهم آورده و منجر به بروز ویژگی‌های شناختی، عاطفی و رفتاری مثبت در فرزند و والد می‌شود. کنش اصلی این نظام روانشناختی، خردمندی است و در دو سطح «فعالیت والدینی» و «تعامل والد-فرزند» قابل بررسی است.

خردمندی، کنش هسته‌ای این نظام است و بر پایه عقلانیت و آموزش‌پذیری انسان بنا شده است. عقل به عنوان ابزاری برای فعال‌سازی بعد معنوی و شناخت مبدأ هستی، نقش محوری دارد. نظام پاسخ‌دهی والدین در خانواده باید بر اساس عقل باشد تا در انجام مسئولیت‌های خود مورد قضاوت قرار نگیرند.

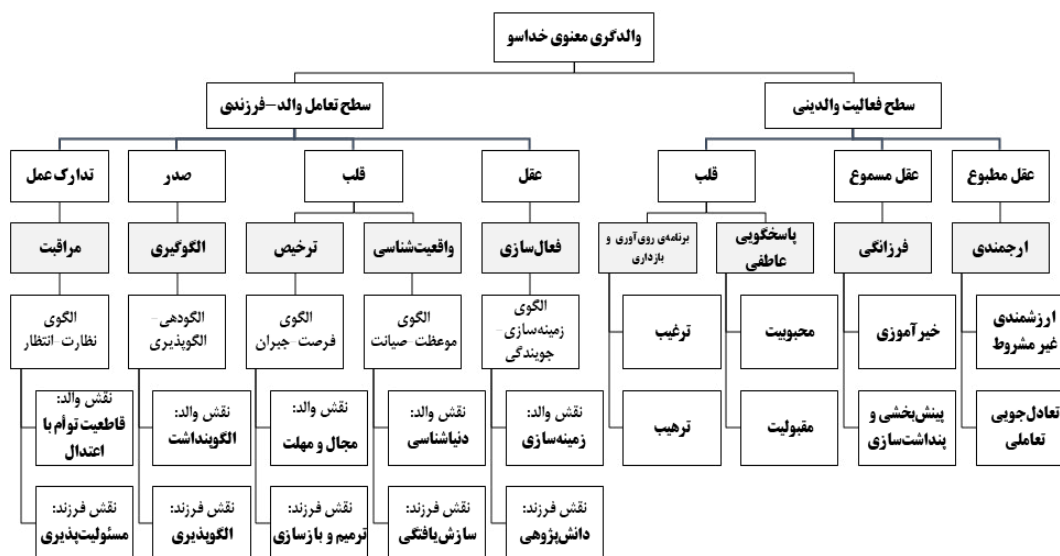
فعالیت والدینی شامل چهار مؤلفه اصلی است: ارجمندی، فرزاندگی، پاسخگویی عاطفی و برنامه‌ی روی‌آوری و بازداری. ارجمندی به معنای نیل به تعالی و شکوفایی فطرت خداخواهی است و شامل ارزشمندی غیرمشروط و تعادل‌جویی تعاملی می‌شود که با سازه عقل ارتباط دارد. فرزاندگی نیز به سازه عقل مرتبط است و شامل خیرآموزی و بینش‌بخشی و پنداشت‌سازی است. پاسخگویی عاطفی، که شامل ابراز محبت است، نیازمند چارچوب و اصولی است که ضمن تأمین نیازهای عاطفی، از حدود الهی نیز تجاوز نکند. برنامه‌ی روی‌آوری و بازداری، شامل ترغیب و ترهیب است که به توسعه فضای روانی-معنوی انسان منجر می‌شود که دو مؤلفه اخیر با سازه قلب ارتباط دارد.

تعامل والد-فرزند شامل پنج مؤلفه اصلی است: فعال‌سازی، واقعیت‌شناسی، ترخیص، الگوپردازی و مراقبت. فعال‌سازی با الگوی زمینه‌سازی-جویندگی، به رشد عقل تجربی فرزند کمک می‌کند. واقعیت‌شناسی با الگوی موعظت-صیانت، به سازش‌یافتگی فرزند

نوع مقاله: پژوهشی

در برابر واقعیت‌های زندگی می‌پردازد. ترخیص با الگوی فرصت-جبران، به فرزند امکان ترمیم و بازسازی خود را می‌دهد. ابن دو الگو با سازه قلب در ارتباط است. الگوپردازی با الگوی الگودهی-الگوپذیری، فرزند را به تقلید عاقلانه از الگوهای مناسب تشویق می‌کند که با سازه صدر در ارتباط است. مراقبت با الگوی نظارت-انتظار، به تنظیم رفتار فرزند در راستای رشد معنوی می‌پردازد که با نظام تدارک عمل مرتبط است. با توجه به آنچه بیان شد، نمودار ۱ بیانگر مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان می‌باشد.

نمودار ۱: والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان

سپس، روایی محتوایی مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان با محاسبه و تحلیل نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVI) بررسی شد. نتایج نشان داد که تمام مؤلفه‌های مدل، از روایی مناسبی برخوردار هستند.

بحث و نتیجه‌گیری: نظام شخصیت، ساختاری فطری و منعطف دارد که با تحول و مدیریت انگیزشی اعمال فرزند، به شکل‌گیری یک نظام شخصیتی-انگیزشی پایدار (شاکله) می‌انجامد. والدگری معنوی خداسو با هدف تنظیم فضای ادراکی فرزند در چهار حوزه خود، هستی عینی، مبدأ و معاد، و فعال‌سازی نظام پردازشی (عقل، قلب و صدر) از طریق مفاهیم عملیاتی، تعادل فطری شخصیت را حفظ و فرزند را به سوی تعالی معنوی هدایت می‌کند.

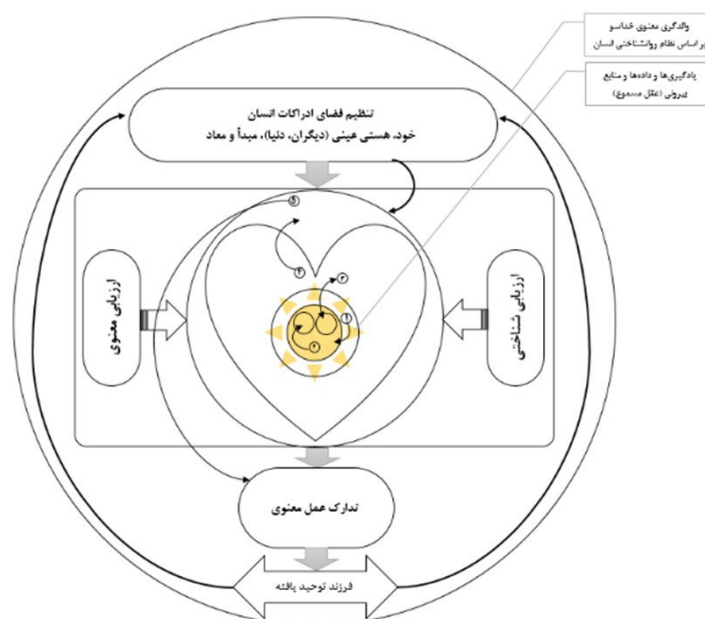
فعال‌سازی عقل مطبوع با مفاهیم کرامت و فعال‌سازی عقل مسموع با حکمت‌آموزی، سازه قلب با مفاهیم تذکر، حزم، عفو، بصیرت، موعظه، رفق و مدارا، احسان، محبت، ترغیب و ترهیب، و صدر با مفاهیم عبرت‌دهی، الگو و اسوه بودن و گفت‌وگو صورت می‌گیرد. پس از تثبیت و فعال‌سازی نظام پردازشی، مرحله تدارک والدگری آغاز می‌شود که به بررسی شیوه تعامل با فرزند و ظهور والدگری با مفاهیم کلیدی روانشناختی عدالت، نظارت، مراقبت و امر و نهی منجر می‌شود. هدف نهایی والدگری معنوی خداسو، نفوذناپذیری در برابر باطل و پذیرش حق (تواضع در برابر حق/توحید یافتگی) است.

مدل حاضر، بر اساس عملیاتی ساختن ویژگی‌های نظام پردازشی و تدارک عمل در والدگری تنظیم شده است. کنش هسته‌ای نظام روانشناختی والدگری بر مبنای خردمندی (عقل) استوار است. خردورزی، مبنای اصلی شناخت در والدگری معنوی خداسو است و هسته اصلی این سیستم محسوب می‌شود. هدف اصلی از تبیین این نوع والدگری، دستیابی والدین و فرزندان به مکانیزم‌های تعادل و تعالی در

نوع مقاله: پژوهشی

سطح روانی است. وقتی فرزند از تعادل کافی در رفتارها، شناخت‌ها و عواطف خود برخوردار شد، تمایل او به پیگیری فعالیت‌های معنوی افزایش می‌یابد.

هدف نهایی سبک والدگری معنوی خداسو، رسیدن فرزند به رشدی از توحید یافتگی است. در این نوع والدگری، نیت و هدف یک عمل توحیدی است و عمل توحیدی، هویت معنوی را شکل می‌دهد. بر اساس منابع دینی، انسان دارای دو بعد طبیعی و معنوی است. بعد طبیعی با حوزه‌های ادراکی خود، هستی عینی (دیگران و دنیا) سروکار دارد که بیشتر به تعادل، و بعد معنوی به حوزه‌های ادراکی مبدأ و غایت سروکار دارد که بیشتر به تعالی انسان گرایش دارد که مراحل و مسیر تعامل مؤلفه‌ها و سازه‌های والدگری معنوی خداسو در فرزند توحید یافته به شکل زیر خواهد بود.

شکل ۱: مراحل و مسیر تعامل مؤلفه‌های والدگری معنوی خداسو با سازه‌های نظام روانشناختی انسان در فرزند توحید یافته

واژگان کلیدی: والدگری معنوی خداسو، والدگری، واقعیت‌شناسی، ترخیص، الگوگیری، مراقبت، نظام روانشناختی انسان.

استناد: محمدحسین حق‌شناس، مسعود جان‌بزرگی، عباس پسندیده، مهدی عباسی و مسعود آذربایجانی (۱۴۰۴). «مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان». مجله اسلام و روان‌شناسی خانواده ۱(۱): ۲۷-۵۷.

مقدمه

والدگری اغلب بدون تفکر و اصولاً نسنجیده انجام می‌شود (اشتاینبرگ، ۱۳۹۶)، در حالی که ارتقای آگاهی والدین هم وظیفه اخلاقی است (تاویل، پوروانداری و علویه، ۲۰۱۹)^۱ و هم به بهبود عملکرد فرزندان کمک می‌کند (پوروانداری، حسنا و طویل، ۲۰۲۰)^۲. سبک والدگری، مجموعه‌ای از باورها، ارزش‌ها و نگرش‌های والدین نسبت به تربیت فرزند است و یک بافت را برای رفتار والدین در موقعیت‌های مختلف فراهم می‌آورد (هاو، دوباس، گرنیس، واندربلن^۳ و همکاران، ۲۰۱۱).

وجود پیچیدگی شخصیت انسان و فقدان آموزش در راستای چگونگی عملکرد با فرزند باعث ایجاد مشکلات می‌شود (پوروانداری^۴ و همکاران، ۲۰۲۲). آموزش صحیح برای شکل‌گیری شخصیت فرزندان، ریشه در خانواده دارد (هیدالگو^۵ و همکاران، ۲۰۱۶؛ حسون،^۶ ۲۰۲۲) و خانواده نهادی فرعی در جامعه است که می‌تواند اخلاق کودک را در زندگی آینده آماده کند (حسنه، ۲۰۱۹)^۷. این در حالی است که انحطاط اخلاقی فرزندان به معضلی جهانی تبدیل شده است (موه‌ساروزی، ۲۰۱۴)^۸ که پیامدهایی از جمله کاهش عملکرد شناختی (گرشوف، ۲۰۰۷)^۹، کاهش شایستگی اجتماعی (بولگر^{۱۰} و همکاران، ۱۹۹۵)، و منبع استرس برای والدین (دیتر-دکار و اسکار، ۱۹۹۶)^{۱۱} را به دنبال دارد و حتی می‌تواند منجر به تغییر روابط منعطف زوجین به روابط ایستا شود (گلدنبرگ و گلدنبرگ، ۱۳۹۴) که این امر به نوبه خود، بر روابط والد و فرزند نیز تأثیر منفی می‌گذارد. زیرا تأثیرپذیری فرزند صرفاً محدود به تأمین نیازهای زیستی نیست، بلکه شامل انتقال محتوای ارتباط، ارزش‌ها و باورهای اعتقادی مراقب نیز می‌شود (پاپالیا، ۱۹۹۲). این موضوع، اهمیت سفارش به دقت در انتخاب مادر^{۱۲} (قضای، ۱۴۰۵ق) و دایه^{۱۳} (کلینی، ۱۴۰۷ق) در روایات را تبیین می‌کند.

حال والدگری در دیدگاه چندبعدی معنوی به صورت تعاملی عاقلانه و معنوی برقرار می‌شود^{۱۴} (کلینی، ۱۴۲۹) که از آن به عنوان تعامل خداسوئی یاد می‌شود. این تعامل با هدف دستیابی والدین برای مراقبت از نسل توحیدی صورت می‌گیرد^{۱۵} (ابن‌شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق؛ مجلسی، ۱۴۰۳). تعامل خداسوئی با فرزند از پیش از تولد تا دوران کودکی (به ویژه پیش دبستانی)، نقشی اساسی در رشد سالم او ایفا می‌کند (جللیک، ۲۰۱۴)^{۱۶}؛ شباس، ۲۰۱۶)^{۱۷}. شیوه‌های تربیتی خشن نه تنها روابط والدین و فرزند را مختل می‌کند (کانگر^{۱۸} و همکاران، ۲۰۱۰)، بلکه باعث ناسازگاری ذهنی و رشدی در کودکان از جمله اختلال در سلامت روان‌شناختی، مانند افسردگی و اضطراب می‌شود (الشیخ، کامینگز، کوروس، المور-استاتون، باکهاالت، ۲۰۰۸)^{۱۹}.

1. Tawil, Purwandari, & Alawiyah.

2. Purwandari, S., Husna, A.N., & Tawil, T.

3. Hoeve, M. Dubas, J.S. Gerris, J. R.M. Van DerLaan

4. Purwandari, S.

5. Hidalgo, M.

6. Hassoun, R.

7. Hasanah, M.

8. Muh Saerozi.

9. Gershoff E,

10. Bolger KE,

11. Deater-Deckard, K., & Scarr, S.

۱۲. انظر في أي نصيب تصنع ولكذلك: فإن العرق دساس.

۱۳. عليكم بالوضاء من الطويرة: فإن اللبن يعلد.

۱۴. قلت لأبي عبد الله عليه السلام: فلان من عبادته ودينه وفضله فقال كيف عقله قلت لا أدري فقال إن الثواب على قدر العقل.

۱۵. تجب للولد على والده ثلاث خصال: اختياره لوالدته، وتحسين اسمه، والمبالغة في تأديبه.

16. Jelic, M.

17. Shabas, S.

18. Conger RD,

19. El-Sheikh M, Cummings EM, Kouros CD, Elmore-Staton L, Buckhalt J.

بر اساس سنخ‌شناسی بامریند (۱۹۷۱) فرزندپروری بر دو بُعد توقع و گرمی استوار است که ترکیب آنها چهار شیوه مستبدانه، سهل‌گیرانه، غافل و مقتدرانه را شکل می‌دهد (بی‌ریا و همکاران، ۱۳۷۵). آموزه‌های اسلامی، سه شیوه سهل‌گیرانه^۱ (حرعاملی، ۱۹۹۱)، مستبدانه^۲ (ابن‌ابی‌الحدید معتزلی، ۱۴۰۴ق) و غافل را مردود دانسته و سبک مقتدرانه را که شامل اقتدار توأم با احترام و پیروی از والدین است، نسبتاً مطلوب می‌داند (اسراء، ۲۳؛ لقمان، ۱۴ و ۱۵). الگوهای روانشناسی غربی، علی‌رغم مقبولیت‌شان در غرب، از منظر فرهنگ توحیدی و با توجه به فرهنگ دینی جوامع مسلمان، در ابعاد محتوایی، جهان‌بینی و روش‌شناسی (جامعیت و فراگیری ابعاد انسانی) دارای کاستی‌های جدی هستند (پناهی، ۱۴۰۰).

پژوهش‌هایی به‌عنوان مفهوم‌سازی فرزندپروری اسلامی انجام شده است، از جمله آنها «فرزندپروری نبوی» برای تربیت شخصیت (حرینا،^۳ ۲۰۱۶؛ استیواتی،^۴ ۲۰۱۶) و «فرزندپروری کل‌نگر» برای اصلاح رفتار نوجوانان مبتلا به اختلال سلوک (رحماواتی،^۵ ۲۰۱۶) و «فرزندپروری اسلامی بر اساس آیات ۱۲ تا ۱۹ سوره لقمان»، می‌باشد. در همین حال، می‌توان از مدل فرزندپروری مبتنی بر دینداری خانواده از تاویل و همکاران (۲۰۱۹) نام برد که برای حل مسائل سوادآموزی در خانواده‌های مسلمان ایجاد کردند. در مطالعات داخلی، پژوهش‌های متعددی با رویکرد اسلامی بر موضوع فرزندپروری متمرکز شده‌اند. برای نمونه، همت‌بناری (۱۳۹۴) به بررسی اصول فرزندپروری در سبک زندگی اهل بیت (علیهم‌السلام) پرداخته است. جیرانی و عباسی (۱۳۹۷) نیز الگوی فرزندپروری آسان را بر اساس منابع اسلامی تبیین کرده‌اند. شریف‌یزدی و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی مؤلفه‌های نگرش به فرزندآوری و فرزندپروری بر اساس منابع اسلامی پرداخته‌اند. پژوهش جولانیها و همکاران (۱۴۰۰) نیز به «مقایسه میزان اثربخشی فرزندپروری چندبعدی معنوی خداسو و فرزندپروری مثبت بر حرمت خود، خودکارآمدی و خود مهارگری کودکان دارای والدین پراسترس» صورت گرفته است که این پژوهش ارتباط مستقیمی با موضوع حاضر دارد. اما پژوهش جولانیها، از این حیث قابل نقد است که بیشتر با تمرکز بر متغیرهای حرمت خود، خودکارآمدی و خودمهارگری کودکان دارای والدین پراسترس صورت گرفته است و همچنین مشخص نیست پروتکل وی مبتنی بر چه مبنا و اصولی از منابع دینی ساخته شده است. از این‌رو پژوهش‌های پیشین از دو جهت کلی با پژوهش حاضر تمایز دارد. ۱. گستردگی استفاده از منابع دینی است که پژوهش‌های پیشین از شمولیت کمتری در استفاده از آیات و روایات برخوردار بوده و گستره‌ی منابع آن‌ها محدودتر بوده است. ۲. پژوهش حاضر با استفاده از مبانی و اصول مشخص، مدل والدگری معنوی خداسو را به صورت ساختاریافته ارائه داده است که پژوهش‌های پیشین، فاقد از این مسئله هستند. و اما پژوهش پناهی (۱۴۰۰) بیشتر به تبیین مبانی نظری و چارچوب اساسی سبک فرزندپروری دایان بامریند و ارزیابی و تحلیل سبک‌های فرزندپروری متداول از نگاه آموزه‌های اسلامی، پرداخته است و نسبت به اینکه چه مؤلفه‌هایی در والدگری و در تعاملات با فرزندان نقش دارند، کمبود دیده می‌شود و همچنین مدل منسجم و ساختاریافته‌ای را مطرح نکرده است.

پژوهش حاضر با هدف پر کردن خلأهای موجود در پژوهش‌های پیشین، به تدوین منسجم الگوی «والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» بر پایه آیات قرآن کریم و روایات معتبر می‌پردازد. هدف این پژوهش، توسعه دیدگاه درمان چندبعدی معنوی در حوزه تحولی و ارائه مدلی برای پرورش فرزندان کریم و ارتقاء معنویت در خانواده است که به ایجاد تعادل و تعالی در اعضای خانواده کمک می‌کند و با نظام روانشناختی انسان نیز همسو می‌باشد.

۱. جرأه الولد علی والدہ فی صغره تدعوا الی العقوق فی کبره.

۲. لا تقسروا اولادکم علی آدابکم فانهم مخلوقون لزمان غیر زمانکم.

3. Styawati, Y.

4. Hairina, Y.

5. Rahmawati, S. W.

روش تحقیق

پژوهش حاضر در دو مرحله انجام شده است: ابتدا، پیش‌نویس طرح‌نمای مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان بر گرفته از درمان چند بعدی معنوی خداسو (جان‌بزرگی، ۱۳۹۸) تدوین شد و سپس، روایی محتوای این مدل ارزیابی گردید.

۱. مرحله اول: تدوین پیش‌نویس طرح‌نمای مدل

برای استخراج مؤلفه‌ها و تبیین ساختار «والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» از متون اسلامی، از روش معناشناسی زبانی و تحلیل مؤلفه‌ای (تیر، ۱۹۳۱، ۱۹۳۴؛ وایزگر، ۱۹۵۴؛ به نقل از: شجاعی و دیگران، ۱۳۹۳) و جملات توصیفی-تبیینی موجود در متون اسلامی تحلیل محتوا شدند. مؤلفه‌ها، به عنوان معنای اصلی پیام موجود در جملات متون اسلامی در نظر گرفته شد (سرمد و دیگران، ۱۳۸۵) و واحدهای تحلیل، جملات توصیفی-تبیینی متون اسلامی (قرآن و حدیث) را شامل می‌شدند. در این پژوهش، هر دو محتوای آشکار و پنهان متون بررسی شدند و تحلیل داده‌ها، نه با شمارش واحدهای تحلیل، بلکه با بررسی مضمون اصلی جملات توصیفی-تبیینی در متون اسلامی و مقوله‌بندی آنها انجام شد. بر این اساس، تحلیل محتوا، از نوع کیفی و با رویکرد تفسیری است (عباسی، ۱۳۹۷؛ دریسکو و ماشی، ۲۰۱۵؛ بابی، ۲۰۱۱). جامعه اسناد و متنی پژوهش: جملات توصیفی-تبیینی موجود در متون اسلامی (بیش از ۵۰۰ آیه از آیات قرآن کریم و بیش از ۳۰۰۰ روایت از منابع حدیثی از جمله حکمت‌نامه کودک، حکمت‌نامه جوان، حکمت‌نامه لقمان و کتب حدیثی مرتبط با حوزه معنایی والدگری معنوی خداسو، جامعه اسناد را در این پژوهش تشکیل داده‌اند (بابی، ۲۰۱۱م) که به جهت محدودیت، تنها یافته‌های کلی و اصلی در این پژوهش آورده شده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این پژوهش، محتوای آشکار و پنهان متون اسلامی تجزیه و تحلیل شدند. این کار، نه با روش شمارش داده‌ها، بلکه با رویکرد کیفی داده‌ها انجام شد (بابی، ۲۰۱۱م؛ دریسکو و ماشی، ۲۰۱۵م). برای تحلیل کیفی داده‌ها، از شیوه مقوله‌بندی (بابی، ۲۰۱۱م) استفاده شد. این کار، طبق نظر سرمد و همکاران (۱۳۸۵) به واسطه سه فعالیت انجام شد: تلخیص داده‌ها؛ عرضه داده‌ها؛ نتیجه‌گیری.

۲. مرحله دوم: بررسی روایی محتوایی مداخله آموزشی

روایی محتوایی مدل از طریق نظرات متخصصان بررسی شد. بدین منظور، اجزا و ساختار مدل به هشت متخصص روانشناسی و همچنین در زمینه فرزندپروری (انتخاب غیرتصادفی) ارائه گردید. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه نمونه در این گام، در جدول (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی گروه نمونه در بررسی روایی محتوای مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان (n=۸)

ویژگی	n	درصد
سطح تحصیلات حوزوی	۸	۱۰۰
سطح تحصیلات دانشگاهی	۸	۱۰۰
مهارت‌های خاص	۲ سال	۱۰۰
	۳ سال	
	۴ سال	
	۳	۱۰۰
ساخت مدل مفهومی	۸	۱۰۰
آموزش فرزندپروری	۸	۱۰۰
روان‌شناسی	۸	۱۰۰
رشته تحصیلی حوزوی	۸	۱۰۰

چنان‌که در جدول (۱) مشخص شده است، کارشناسان، سابقه کار بالینی (n=۸) داشته‌اند و با ساخت مدل آشنا بودند.

برای جمع‌آوری دیدگاه‌های کارشناسان در مورد ضرورت، و مناسب بودن هر مؤلفه برای والدگری معنوی‌خداسو، از فرم مشخصات استفاده شد که محتوای موضوع و ابعاد آن را به خوبی منعکس می‌کند (سیف، ۱۳۹۰، ص ۱۷۱). داده‌های حاصل از نظرات کارشناسان با استفاده از ضریب «نسبت روایی محتوا» (CVR)^۱ (شولتز و همکاران، ۲۰۱۴) و «شاخص روایی محتوا» (CVI)^۲ (پولیت و بک، ۲۰۰۶) تحلیل شدند.

یافته‌های تحقیق

مرحله اول: مدل والدگری معنوی‌خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان

در پژوهش حاضر، «والدگری معنوی‌خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان» به عنوان یک رویکرد نوین در تربیت فرزند، بر اساس گرایش‌ها و رفتارهای والدین نسبت به فرزندانشان مفهوم‌سازی شده است و یک بافت متناسب با فرهنگ دینی برای رفتار والدین فراهم می‌آورد و پدیدانی شناختی، عاطفی و رفتاری مثبت نظیر خردورزی، تعادل، تعالی و خودنظم‌جویی فرزند و والد را به همراه دارد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که کنش اصلی نظام روانشناختی والدگری، مبتنی بر خردمندی است و پژوهش در دو سطح «فعالیت والدینی» و «تعامل والد-فرزندی» دسته‌بندی و بررسی شده است.

خردمندی؛ کنش هسته‌ای نظام روانشناختی والدگری معنوی‌خداسو

با توجه به قابلیت آموزش‌پذیری انسان و انگیزه ذاتی او از بدو تولد تا مرگ برای تحول عقلانیت، کنش هسته‌ای نظام روانشناختی والدگری معنوی‌خداسو در تمام مراحل آن، بر پایه خردمندی و عقلانیت استوار است. عقل، تنها سازه روانشناختی است که از طریق آن می‌توان بعد معنوی را فعال و حفظ کرد و به شناخت مبدأ هستی دست یافت و حفظ ارتباط با خداوند، موجب حاکم شدن نیروهای عقلانی بر نظام روانشناختی می‌شود (جان‌بزرگی، ۱۳۹۸). چنانچه هر فرزندی بر فطرت توحیدی متولد می‌شود^۴ (مجلسی، ج ۳، ص ۲۸۱) و عقل یکی از زیر سیستم‌های فطرت است (جان‌بزرگی، ۱۴۰۲) و هر که از عقل و خرد راهنمایی بگیرد، یاری و راهنمایی می‌شود^۵ (تمیمی‌آمدی، ۱۳۶۶). بنابراین، نظام پاسخ‌دهی والدین در خانواده باید بر اساس عقل باشد تا در انجام مسئولیت‌های خود مورد قضاوت قرار نگیرند^۶ (مجلسی، ج ۷۸، ص ۳۱۹، ح ۳) حال با بررسی کلی خانواده متون دینی، کنش هسته‌ای نظام روانشناختی والدگری معنوی‌خداسو در دو سطح «فعالیت والدینی» و «تعامل والد-فرزندی» نقش دارد که به مؤلفه‌های هر یک می‌پردازیم.

مؤلفه‌های محور فعالیت والدینی

این بخش از والدگری معنوی‌خداسو بیانگر این موضوع است که تمام فعالیت‌ها بر عهده والدین بوده و نقش اصلی را ایفا می‌کنند و با عملیاتی‌سازی این محور، می‌تواند تأثیر به سزایی در سطح تعامل والد-فرزندی داشته باشد. از این‌رو، در این محور از مهمترین مؤلفه‌ها بحث می‌شود که بدون آنها نمی‌توان فرزند را به مقصود که تواضع در برابر حق یا انجام عمل صالح نیز است، رساند.

1. Content Validity Ratio
2. Content Validity Index
3. Polit, D.F. Beck, C.T.

۴. كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ.

۵. مَنْ اسْتَرْفَدَ الْعَقْلَ أَرْفَدَهُ.

۶. يُبْنِي لِمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ.... وَ لَا يَبْهِمُهُ فِي قَضَائِهِ.

۱. ارجمندی

«ارجمندی» برگرفته از «کرم» در مقابل دثانت (ریشه لُوم) (فراهیدی، ۱۴۰۹ق؛ ابن منظور، ۱۴۱۴ق) به معنای نیل به تعالی و شکوفایی فطرت خداخواهی (جوادی آملی، ۱۳۶۶) بوده و از نظر قرآن، کرامت انسان در گرو ایمان، عمل صالح و تقوا است (آل عمران، ۱۰۲؛ بقره، ۲۱، ۱۷۷؛ حجر، ۲۹). بنابراین، منشأ کرامت انسان در سایه توحید و در گرو رضایت خداوند است و انسان، کرامت واقعی را از او می‌گیرد. چون انسان وجودی از وجود خدا دارد (حجر، ۲۹). حال، والدین به عنوان عامل تربیتی و تعامل با فرزندان می‌توانند عامل تعیین کننده‌ای در شکل‌گیری کریم شدن فرزند باشند. چراکه این ابزار مراقبتی (کرامت‌بخشی و ارجمندی) با سازه عقل مطبوع ارتباط دارد (اسراء، ۷۰). چراکه پیامبر اکرم ﷺ نیز بر تربیت کرامت‌مدارانه تأکید داشته‌اند^۱ (طبرسی، ۱۴۱۲)، زیرا کرامت، جامع خیر، شرف و فضائل است (ابن اثیر، ۱۳۶۷). این مؤلفه، شامل دو ریز مؤلفه است: ۱. «ارزشمندی غیر مشروط»^۲ (کلینی، ۱۴۰۷ق) که بر آگاهی فرزند از کرامت ذاتی اش تأکید دارد و شامل ارزنده‌سازی (اسراء، ۷۰؛ علامه جعفری، ۱۳۹۹) و پاسخگویی به نیازها (ابن شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق؛^۳ تمیمی آمدی، ۱۳۶۶ش)^۴ می‌شود؛ ۲. «تعادل‌جویی تعاملی» که به دنبال ایجاد توازن پویا در روابط والد-فرزند بر اساس حفظ کرامت است و شامل انعطاف‌پذیری^۵ (کلینی، ۱۴۰۷ق)، عقل معین^۶ (کلینی، ۱۴۰۷ق)، نظم‌دهی هیجانی^۷ و ثبات رفتاری^۸ (لیثی واسطی، ۱۳۷۶ش) است. این کنش‌ها با خرد و توجه به خداوند و رضایت او انجام می‌شوند، زیرا ارجمندی با عقل مرتبط است^۹ (اسراء، ۷۰). از این‌رو، برای فعال کردن عقل خداسوی فرزند، نیاز است فرزند را با کرامت و احترام تربیت نمود.

۲. فرزاندگی

فرزاندگی به سازه عقل مسموع مرتبط است. در منابع دینی، دو نوع عقل مطرح شده است: عقل «مطبوع» (فطری، ذاتی و نظام تشخیص درونی) و عقل «مسموع» (اکتسابی، تجربی و منبع بیرونی) (نهج البلاغه، حکمت ۳۳۸).^{۱۰} سلامت و تعالی روانی زمانی حاصل می‌شود که تعامل سازنده بین این دو نوع عقل برقرار باشد. این تعامل مستلزم کسب داده‌های معتبر از منابع بیرونی است که به تقویت ارتباط فرد با مبدأ الهی و خداسو ماندن عقل منجر می‌شود. خداوند به واسطه عقل مطبوع، کرامت ذاتی به انسان بخشیده است (اسراء، ۷۰) و نقش والدین در این میان، حفظ و تقویت این کرامت ذاتی و سپس هدایت عقل اکتسابی فرزند به سوی خداسو شدن از طریق انتقال داده‌های معتبر است. به عبارت دیگر، فرزاندگی در والدگری معنوی خداسو، فعال‌سازی «علم» (عقل مسموع)^{۱۱} و «عمل»^{۱۲} (مشکینی، ۱۴۰۶ق) است و از «خیرآموزی» و «معرفت‌پنداری» تشکیل می‌شود.

۱. أَكْرِمْوْا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا أَدْبَهُمْ يُغْفَرْ لَكُمْ.

۲. وَ تَنَقَّضْتُ فِيكَ مِنْ رُوحِي كَرَامَةً مِّنِّي.

۳. فَمَا الْكَرَمُ قَالَ الْإِبْتِدَاءُ بِالْعَطِيَّةِ قَبْلَ الْمَسْأَلَةِ.

۴. عَلَيْكُمْ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ بِكَرَامِ الْأَنْفُسِ وَالْأَصُولِ تَنْجَحَ لَكُمْ عِنْدَهُمْ مِنْ غَيْرِ مَطَالٍ وَلَا مَنٍّ.

۵. مَنْ أَكْرَمَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِكَلِمَةٍ يُلَطِّفُهَا بِهَا / إِنَّ فِي الرَّفْقِ الزِّيَادَةَ وَالْبِرْكَهَ، وَمَنْ يَحْرَمَ الرَّفْقَ يُحْرَمِ الْخَيْرَ.

۶. الْكَرِيمُ مَعْوَانُ (تاج العروس، ج ۱۸، ص ۳۹۶) / رَجِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بَرٍّ. قَالَ: قُلْتُ: كَيْفَ يُعِينُهُ عَلَى بَرٍّ؟ قَالَ: يَقْبَلُ مَيْسُورَهُ، وَيَتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ، وَلَا يُرْهَقُهُ، وَلَا يَخْرُقُ بِهِ، فَلَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَنْ يَصِيرَ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ الْكُفْرِ إِلَّا أَنْ يَدْخُلَ فِي عُقُوقٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَجِمَ.

۷. مُعَاجَلَةُ الذُّنُوبِ بِالْغُفْرَانِ مِنْ أَخْلَاقِ الْكَرَامِ.

۸. عَلَيْكَ بِمَنْهَجِ الْإِسْتِقَامَةِ فَإِنَّهُ يَكْسِبُكَ الْكَرَامَةَ وَ يَكْفِيكَ الْمَلَامَةَ.

۹. وَ لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ... وَ فَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا.

۱۰. الْعِلْمُ عِلْمَانِ: مَطْبُوعٌ وَ مَسْمُوعٌ، وَ لَا يَنْفَعُ الْمَسْمُوعُ إِذَا لَمْ يَكُنِ الْمَطْبُوعُ.

۱۱. إِنَّ لِقِمَانَ الْحَكِيمِ قَالَ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، ... وَ تِلْكَ لِنَفْسِهِ، ... أَمَا مَا هُوَ لِنَفْسِهِ فَعِلْمُهُ، ...

۱۲. ... خُلِقَ الْإِنْسَانُ عَلَى ثَلَاثَةٍ... وَ الْأَدَى لِنَفْسِهِ فَعِلْمُهُ ...

زمانی عمل اتفاق می‌افتد که ضعف در یقین نباشد. برای یقین یافتن، نیاز به حکمت است. چراکه حکمت علمی است که راهبر عمل می‌باشد. از این‌رو، مقوله عمل به حکمت‌آموزی مرتبط می‌شود که یکی از بخش‌های خیرآموزی می‌باشد.

الف) خیرآموزی

خداسو ماندن عقل، تعادل یافتن و مکانیزم سلامت و تعالی روانی فرزند بستگی به محتوای آموزشی والدین دارد که باید بر خیر استوار باشد. چراکه درباره سخن خداوند «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَارًا» (تحریم، ۶) آمده است که به خودتان و خانواده‌تان، خیر بیاموزید^۱ (بیهقی، ۱۴۱۰ق). منظور از خیرآموزی، آن است که سبب رهایی از آتش شود^۲ (عاملی، ۱۴۱۵ق) و افکار مرجئه بر آنان چیره نشود^۳ (ابن بابویه، ۱۴۱۴ق؛ حرانی، ۱۴۰۴ق). بنابراین می‌توان مصادیقی چون آداب‌آموزی^۴ (الکیدری، ۱۳۷۵ش)، آموزش قرآن^۵ (رضی، ۱۳۷۸ش، حکمت ۳۹۹؛ ابن ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق) و حکمت‌آموزی^۶ (ابن بابویه، ۱۳۶۱ش) را نام برد که هر یک از اینها برای دوره‌های خاصی از تحول فرزند کاربرد دارد. به این معنا که آداب‌آموزی تقریباً از پیش دبستانی و آموزش قرآن برای سنین دبستان به بعد و حکمت‌آموزی برای دوران نوجوانی به بعد مناسب می‌باشد.

ب) بینش‌بخشی و پنداشت‌سازی

در ساختار والدگری با دو مفهوم پنداره^۷ (تصور ساختگی یا عینی) و پنداشت^۸ (مفهوم واقعی و تجربه شده یک وجود یا موجود) سر و کار داریم. انسان به دلیل استعداد ذاتی خود در تصویرپردازی گاهی از تجربه‌ها یا مشاهدات خود تصورات وهمی می‌سازد که الزاماً با واقعیت یا مفهوم واقعی و ذاتی آن چیز منطبق نیست. این پنداره‌ها همانند یک مفهوم واقعی و گاهی قوی‌تر از آن، فضای ادراکی انسان را تحت تأثیر و کارکردهای ادراکی-شناختی را تغییر می‌دهند (جان‌بزرگی، ۱۳۹۸). حال، در اینجا منظور از معرفت‌پنداشت این است که اطلاعات مربوط به موضوع را از خداوند متعال دریافت نمود. اطلاعاتی که با آموختن آن، فرزند به واقعیت نزدیک‌تر شده، کارکرد واقعی‌تری در زندگی خواهد یافت. چنانچه حضرت لقمان به پسرش از بهره‌وری از معارف الهی سفارش نموده است^۹ (اصبھانی، ۱۳۸۷ق).

می‌توان نتیجه گرفت، داده‌های معتبر از دیدگاه این متن، دانشی است که منشأ الهی داشته و با آموزه‌های وحیانی تطابق داشته باشد. تطابق داده‌ها با آموزه‌های الهی، ملاک تمییز «معرفت‌پنداشت» از «معرفت‌پنداره» است. معرفت‌پنداره، تصویری ذهنی از معارف الهی است که به دلایل مختلف، از جمله تأثیر تصورات والدین شکل می‌گیرد و فاقد تجربه شخصی و عقلانی است. این پنداره‌ها، که بیشتر در دوران تحول شکل می‌گیرند، ناشی از آموزه‌های تک‌گویانه بوده و فرصت بازبینی و اصلاح نیافته‌اند. ناهمگونی بین این پنداره‌ها و ادراک واقعی، می‌تواند منجر به آسیب‌های روانی-معنوی شود. هدف، فاصله‌گیری از پنداره‌ها و دستیابی به درک واقعی‌تر از مفاهیم است که فرد را به زندگی واقعی نزدیک‌تر می‌کند.

۳. پاسخگویی عاطفی

محبت، به عنوان یک نیاز بنیادین عاطفی انسان است. هم اساس خلقت انسان بر محبت است و هم از ضعف و وابستگی ذاتی او ناشی

۱. عَلِّمُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ الْخَيْرَ.

۲. ایضاً-معنا: عَلِّمُوهُمْ مَا يَنْجُوهُمْ بِهِ مِنَ النَّارِ

۳. عَلِّمُوا صِبْيَانَكُمْ مَا يَنْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ، لَا تَغْلِبْ عَلَيْهِمُ الْمُرْجَّةَ بَرَأْيَهَا

۴. حَزَّصْ بَنِيكَ عَلَى الْأَدَابِ فِي الصَّغَرِ

۵. حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ... وَ يُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ.

۶. ... عَلِّمُوا هَذِهِ الْحِكْمَ أَوْلَادَكُمْ؛ فَإِنَّهَا زِيَادَةٌ فِي الْعَقْلِ وَالْحَزْمِ وَالرَّأْيِ.

7. image

8. concept

۹. قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ، اعْقِلْ عَنِ اللَّهِ؛ فَإِنَّ أَعْقَلَ النَّاسِ عَنِ اللَّهِ أَحْسَنُهُمْ عَقْلاً، وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَيَفْتُرُ مِنَ الْعَاقِلِ، وَ مَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُكَادِيَهُ.

می‌شود (نساء، ۲۸). این نیاز دو سویه است: انسان هم نیازمند دریافت محبت است و هم نیازمند ابراز آن (روم، ۲۱؛ آل عمران، ۱۴). از منظر روانشناسی، محبت، به‌ویژه در زمینه والدگری، نقش حیاتی در شکل‌گیری روابط سالم و ایجاد همبستگی^۱ ایفا می‌کند (راوندی، ۱۳۷۷ش). ابراز محبت والد به فرزند، به عنوان کسی که با او انس و نزدیکی دارد^۲ (ابن‌ابی‌الدینا، بی‌تا)، موجب تحکیم روابط خانوادگی و گرمی کانون خانواده می‌شود^۳ (سمرقندی، ۱۴۱۳ق). با این حال، پاسخگویی عاطفی، که شامل ابراز محبت نیز می‌شود، نیازمند چارچوب و اصولی است که ضمن تأمین نیازهای عاطفی، از حدود الهی نیز تجاوز نکند. این پاسخگویی عاطفی دو جنبه اساسی دارد: محبوبیت و مقبولیت که با سازه قلب در ارتباط است (حق‌شناس و جانبزرگی، ۱۴۰۳؛ راغب اصفهانی، ۱۳۸۵ق).

الف) محبوبیت

نیاز به «تعلق» از طبع‌های بشری و در تمام انسان‌ها شمولیت دارد. میزان توجه والدین به نقش محبوبیت برای دستیابی به احساس رضایت، بستگی مستقیمی به این دارد که والدین چه چیزهایی را جزء ارزش‌ها و یک خصوصیت فرهنگی در خانواده در نظر بگیرد. برای این منظور، والدین جهت ایجاد محبوبیت با انگیزه الهی در فرزند، نیاز است ادراک خویش را نسبت به این مسئله تقویت نماید. ۱- در تحریک عواطف، جنس محبت والدین و فرزند به همدیگر، نباید به صورت گرایش قلبی باشد که به کُنه قلب برسد. چراکه این جنس از محبت را باید برای خداوند داشته باشند (طه، ۳۹). بلکه جنس محبت والدین به فرزند باید از نوع رأفت و رحمت باشد (حدید، ۲۷). ۲- محبت رفتاری ارادی به این معنا که محبت به دیگری به سبب نسبتی که با خدا دارد و محبت به او سبب تقرب به درگاه ربوبی شده و یا محبت به دیگری برای تحصیل نفع و لذت دنیوی و اخروی صورت بگیرد (نراقی، بی‌تا). گاهی انسان برای نفع اخروی خود محبت می‌ورزد؛ مانند کسب حسنه از خداوند به خاطر محبت به فرزند^۴ (کلینی، ۱۴۰۷ق)؛ والدین از اهل آتش نبودن^۵ (طوسی، ۱۳۶۴ش)؛ و خشنود کردن کودک گریان^۶ (دیلمی، ۱۴۰۶ق). ۳- محبت بی‌قید و شرط، به این معنا که همواره والدین باید به او محبت بورزد و به جهت اینکه تمام انسان‌ها بر اساس فطرت توحیدی متولد شدند، بدون شرط دوست داشتنی باشند^۷ (طبرسی، ۱۴۱۴ق).

ب) مقبولیت

هر انسانی خصوصاً والدین و فرزندان نیاز به پذیرش و مقبولیت دارند. در نهاد هر انسان عشق و علاقه به محبوب شدن و مقبولیت وجود دارد و از کم‌توجهی در رنج است. مقبولیت حقیقی، مقبولیتی است که بر اساس رفتارهای نیک و اخلاقی حاصل شود و نه به واسطه عوامل ظاهری و موقتی. به این منظور نیاز است والدین در سبک تربیتی‌شان این موارد را رعایت نمایند. ۱- اجتناب از محبت‌های حسادت‌آمیز که به ایجاد روابط سالم و پایدار کمک می‌کند^۸ (سمرقندی، ۱۳۸۰ق)؛ ۲. انتظار تملق نداشتن^۹ (آل عمران، ۱۸۸)، چراکه افرادی که انتظار تملق دارند،

۱. إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُعَلِّمَهُ، فَإِنَّهُ أَصْلَحَ لِدَابِّ الْبَيْنِ.

۲. أَبْدِ الْمَوَدَّةَ لِمَنْ وَادَّكَ تَكُنْ أَثْبَتَ.

۳. الْمُؤْمِنُ حَبِيبُ اللَّهِ، وَوَلَدُهُ تُحَفُّهُ اللَّهُ، فَمَنْ رَزَقَهُ اللَّهُ وَلَدًا فِي الْإِسْلَامِ فَلْيَكْثِرْ قُبْلَتَهُ.

۴. مَنْ قَبَّلَ وَلَدَهُ كَتَبَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ لَهُ حَسَنَةً.

۵. جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ: مَا قَبَّلْتُ صَبِيًّا قَطُّ. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: هَذَا رَجُلٌ عِنْدِي أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ.

۶. مَنْ بَكَى صَبِيًّا لَهُ فَأَرْضَاهُ حَتَّى يُسَكِّنَهُ، أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مِنَ الْجَنَّةِ حَتَّى يَرْضَى.

۷. قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا رَبِّ، أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَكَ؟ فَقَالَ: حُبُّ الْأَطْفَالِ. فَإِنِّي فَطَرْتُهُمْ عَلَى تَوْحِيدِي، فَإِنْ أَمْتُهُمْ أَدْخَلْتُهُمْ بِرَحْمَتِي جَنَّتِي.

۸. قَالَ الْوَلَدِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَاللَّهِ إِنِّي لَا صَانِعَ بَعْضَ وَلَدِي وَاجْلِسْتُ عَلَى فَخِزْدِي وَكَثُرَ لَهُ الْمَحَبَّةُ، وَكَثُرَ لَهُ الشُّكْرُ، وَإِنَّ الْحَقَّ لَعَبْرَهُ مِنْ وَلَدِي، وَلَكِنْ مُحَافَظَةً عَلَيْهِ مِنْهُ وَمِنْ غَيْرِهِ؛ لِئَلَّا يَصْنَعُوا بِمَا فَعَلَ يُوْشَعُ إِخْوَتُهُ، وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ سُورَةَ يُوْشَعُ إِلَّا أَمْثَالًا لِكَيْلَا يَحْسَدَ بَعْضُنَا بَعْضًا كَمَا حَسَدَ يُوْشَعُ إِخْوَتُهُ وَبَغَوْا عَلَيْهِ.

۹. لَا تَحْسَنَنَّ الَّذِينَ يَقْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَ يُجِوْنُ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبْنَهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ.

معمولاً به عنوان افراد خودشیفته و مغرور شناخته می‌شوند و باعث کاهش مقبولیت اجتماعی می‌شود. ۳. انزجارزدایی و مرزبندی محبت، به این معنا که فرد باید تعادل بین محبت به خانواده و محبت به خداوند را برقرار کند و از افراط و تفریط در محبت به خانواده پرهیز کند^۱ (طبرسی، ۱۴۱۴ق). این امر به ایجاد یک شخصیت متوازن و متعادل کمک می‌کند. و ۴. اعراض از فسادهای تشریعی که به افزایش اعتماد و احترام دیگران نسبت به فرد کمک می‌نماید (نساء، ۳۶؛ حدید، ۲۳). در نتیجه به افزایش مقبولیت فرد در نزد دیگران و خداوند منجر می‌شود.

۴. برنامه‌ی روی‌آوری و بازداری

برنامه‌ی روی‌آوری از ترغیب و برنامه‌ی بازداری از ترهیب به دست می‌آید. در ترغیب نوعی وابستگی، تعلق و یا برانگیختن و تحریک میل به اشتیاق به اطاعت و در ترهیب نوعی خوف برای اجتناب از نواهی خداوند است که در اثر دخالت عاملی درونی در هر دو، به توسعه یافتن فضای روانی-معنوی انسان منجر می‌شود و مکانیزم اثرگذاری هر دو در حوزه قلب قرار داشته و با نیت ارتباط دارد^۲ (دیلمی، ۱۴۱۴ق؛ حق‌شناس و جان‌بزرگی، ۱۴۰۳). شیوه‌های ترغیب و ترهیب به گونه‌ای است که برنامه‌ی نهفته در روی‌آوری و بازداری به توسعه دادن عمل معنوی در وجود و روان انسان^۳ (ابن‌بابویه، ۱۴۱۳ق) استعانت و یاری می‌رساند.

بر اساس ادبیات دین، برنامه‌ی نهفته در روی‌آوری، جلب خشنودی خداوند و برنامه نهفته در بازداری، دفع غضب الهی است^۴ (دیلمی، ۱۴۱۴ق) و می‌توان این دو برنامه‌ی را در تمام حوزه‌های ادراکی دنبال و بر طبق آن عمل نمود. در حوزه ادراکی مبدأ باید دو ویژگی شریک قرار ندادن برای خداوند و تولی و تبری در راه خداوند را توجه نمود. در حوزه ادراکی خود، باید ویژگی کنترل هوا و هوس را در اعمالی که دارد، رعایت نماید. در حوزه ادراکی هستی-عینی به دلیل مشغول نشدن دل به دنیا، باید سه ویژگی خشنودی به قضای الهی، پسندیدن و نپسندیدن برای مردم بر اساس ملاک پسندیدن و نپسندیدن خود و کنترل خشم و خوبی کردن در برابر بدی دیگران را رعایت نماید. در حوزه ادراکی غایت، عمل فرد برای تلاش به آخرت و رهایی از آتش باشد. (مشکینی، ۱۴۰۶ق).

• مؤلفه‌های محور تعامل والد-فرزند

محور تعامل والد-فرزند، به عنوان بخشی حیاتی از والدگری معنوی خداسو، نقشی اساسی در سلامت و تعالی خانواده ایفا می‌کند. در این محور، تمرکز اصلی بر نقش فرزند است و نقش والدین، تسهیل‌گری و حمایت از این فرایند می‌باشد. این تسهیل‌گری شامل رفتارهایی نظیر احترام پدر به مادر^۵ (کلینی، ۱۴۰۷ق) و تلاش والدین برای تربیت نیکوی فرزند^۶ (بیهقی، ۱۴۱۰ق) است. این الگوهای تعاملی، با تعریف نقش‌های مشخص برای والدین و فرزندان در هر مؤلفه، به تقویت و تکامل پنج مؤلفه محوری در تعامل می‌انجامند.

۱. فعال‌سازی (الگوی زمینه‌سازی-جویندگی)

با الگوی زمینه‌سازی-جویندگی می‌توان مؤلفه فرزاندگی را فعال نگه داشت. چراکه در صدد است عقل تجربی با داده‌های معتبر، رشد داده

۱. یَابْنَ مَسْعُودٍ، لَا تَحْمِلَنَّكَ الشَّفَقَةُ عَلَى أَهْلِكَ وَوَلَدِكَ عَلَى الدُّخُولِ فِي الْمَعَاصِي وَالْحَرَامِ، فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ: «يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ* إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ» (شعراء، ۸۸ و ۸۹).

۲. فَعَلَيْكُمْ بِرَهْبَةٍ وَ رَغْبَةٍ تُسَكِّنُ قُلُوبَكُمْ.

۳. لَا تَجْتَمِعُ الرَّغْبَةُ وَ الرَّهْبَةُ فِي قَلْبٍ إِلَّا وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ.

۴. يَابْنَئِي، أَحْتَكُ عَلَى سِتِّ خِصَالٍ، لَيْسَ مِنْهَا خَصْلَةٌ إِلَّا وَ هِيَ تَقَرِّبُكَ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، وَ تُبَاعِدُكَ مِنْ سَخَطِهِ.

۵. «حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ إِذَا كَانَ ذَكَراً أَنْ يَسْتَغْفِرَ أُمَّهُ، ... وَ إِذَا كَانَتْ اِثْنَى أَنْ يَسْتَغْفِرَ أُمُّهَا...»

۶. حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ... يُحْسِنَ أَدَبَهُ.

شود^۱ (نهج البلاغه، حکمت ۳۳۸). در نتیجه با فعال‌سازی عقل تجربی، فرزند رابطه خود را با مبدأ پررنگ و با خداسو ماندن عقل، مکانیزم سلامت و تعالی روانی خویش را حفظ می‌نماید.

نقش والدین: زمینه‌سازی

علاوه بر اینکه والدین باید فرزندان را به آموختن دانش امر کنند^۲ (هندی، ۱۳۹۷ق) لازم است نسبت به زمینه‌سازی آن نیز اهمیت بدهند و وجود عواملی چون پاسخگویی عاطفی و کرامت‌بخشی به فرزند و همچنین نشاط‌دهی به فرزند، و هماهنگ ساختن دو منبع درونی و بیرونی، نشانگر زمینه‌سازی برای مراجعه فرزندان به دانش و اطلاعات معتبر است^۳ (کلینی، ۱۴۰۷) و اینگونه فرزند نسبت به کسب دانش تکاپو پیدا کرده و از قبل آن بهره‌مند می‌شود^۴ (قمی، ۱۴۱۴ق؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق).

نقش فرزند: آموختن و دانش‌پژوهی

علم‌آموزی و دانش‌پژوهی، راه تقویت عقل و نیز دستیابی به شناخت عقلی، به‌ویژه «شناخت خود» است^۵ (تمیمی‌آمدی، ۱۳۶۰) است و تعالی انسان در گرو آن است. چرا که فراوانی دانش‌اندوزی، عقل انسان را باز^۶ (راوندی، ۱۴۰۷ق) و فراوانی اندیشیدن در حکمت، عقل را بارور می‌سازد^۷ (حرانی، ۱۴۰۴ق). شروع این نقش از فرزند باید از دوران کودکی صورت بگیرد نه در بزرگسالی^۸ (دیلمی، ۱۴۰۶ق).

۲. واقعیت‌شناسی (الگوی موعظت-صیانت)

الگوی موعظت-صیانت با سازی قلب (حق‌شناس و جانب‌زگی، ۱۴۰۳) و عواطف فرزندان تعامل دارد و والدین با بیان موعظه‌ها دل فرزند را نرم و برای پذیرش و تعهد آماده می‌نمایند. چون موعظه کنشی عاطفی، اقناعی، شناختی و دعوت به نیکی همراه با رقت قلب است (فراهیدی، ۱۴۰۹ق). اهمیت دادن به تقویت حوزه شناختی قلب از این نگاه است که منشأ و خاستگاه مشکلات روانشناختی شدید به خاطر کمبود و عدم تقویت آن می‌باشد^۹ (مجلسی، ۱۴۰۳ق).

نقش والدین: دنیاشناسی

باید از دنیا به عنوان فرصتی مناسب برای تکامل^{۱۰} (نیشابوری، ۱۴۱۱ق) و به عنوان مرکبی نیکو برای فرزند شناخته شود که به وسیله آن به خوبی

۱. الْعِلْمُ عِلْمَانِ: مَطْبُوعٌ وَ مَسْمُوعٌ، وَ لَا يَنْفَعُ الْمَسْمُوعُ إِذَا لَمْ يَكُنِ الْمَطْبُوعُ.

۲. مُرُوا أَوْلَادَكُمْ يَطْلُبِ الْعِلْمَ.

۳. مَنْ قَبِلَ وَلَدَهُ... مَنْ فَرَحَهُ... مَنْ عَلَّمَهُ الْقُرْآنَ...

۴. قَالَ لِقِمَانٍ: يَا بُنَيَّ... مَنْ تَكَلَّفَ عِلْمَهُ اشْتَكَى لَهُ طَلِبُهُ، وَمَنْ اشْتَكَى لَهُ طَلِبُهُ أَدْرَكَ بِهِ مَنْفَعَةً.

۵. عَجِبْتُ لِمَنْ يُثَبِّدُ ضَالَّتَهُ وَ قَدْ أَضَلَّ نَفْسَهُ فَلَا يَطْلُبُهَا.

۶. كَثْرَةُ النَّظَرِ فِي الْعِلْمِ يَفْتَحُ الْعَقْلَ.

۷. كَثْرَةُ النَّظَرِ فِي الْحِكْمَةِ تَلْقَحُ الْعَقْلَ.

۸. مَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ فِي صِغَرِهِ كَالْتَّقَشِّ فِي الْحَجَرِ، وَمَثَلُ الَّذِي يَتَعَلَّمُ فِي كِبَرِهِ كَالَّذِي يَكْتُبُ عَلَى الْمَاءِ.

۹. إِنْ أَشَدَّ الْعَدَمُ عُدَمَ الْقَلْبِ.

۱۰. نِعِمَّتِ الدَّارُ الدُّنْيَا لِمَنْ تَزَوَّدَ مِنْهَا لِآخِرَتِهِ حَتَّى يَرْضَى رَبَّهُ، وَبَسِئَتِ الدَّارُ لِمَنْ صَدَّتْهُ عَنْ آخِرَتِهِ وَقَصُرَتْ بِهِ عَنْ رِضَا رَبِّهِ، وَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ: قَبِّحَ اللَّهُ الدُّنْيَا، قَالَتِ الدُّنْيَا: قَبِّحَ اللَّهُ أَعْصَانَا لِرَبِّهِ.

برسد و از بدی نیز برهد^۱ (دیلمی، ۱۳۹۸ق) و والدین باید همانند حضرت لقمان به فرزندش در انتقال وضعیت، ویژگی و خصوصیات دنیا بکوشد (قمی، ۱۴۰۴ق). اینکه دنیا را برای خود جای امنی قرار ندهد. چراکه در آن گناهان و شیطان است^۲ (مجلسی، ۱۴۰۳ق).

نقش فرزند: سازش‌یافتگی

وظیفه فرزندان در برابر والدین، سازش‌یافتگی است که شامل دو مؤلفه پذیرش و تعهد می‌شود (حق‌شناس و جان‌بزرگی، ۱۴۰۳). پذیرش به معنای پذیرش فعال و پویای واقعیت‌های زندگی است، نه تسلیم منفعلانه. پذیرفتن واقعیت‌های زندگی که والدین آنها را در قالب موعظه بیان می‌دارند^۳ (دیلمی، ۱۳۹۸ق) که از بروز رفتارهای نابخردانه جلوگیری می‌کند، زیرا پذیرش این آموزه‌ها برای افراد نابخرد (سفاهت) دشوار است^۴ (مجلسی، ۱۴۰۳ق). پس از پذیرش، تعهد به این واقعیت‌ها اهمیت دارد. گاهی با وجود آگاهی و پذیرش، بی‌عملی و رخوت رخ می‌دهد که با یاد مرگ و قیامت می‌توان بر آن غلبه کرد^۵ (سیوطی، ۱۴۱۴ق). یاد مرگ تعهد فرزند (نوجوان) را افزایش می‌دهد، زیرا حضور و یاد مرگ، فرد را در محضر الهی قرار داده و او را به انجام وظایفش متعهد می‌سازد^۶ (دیلمی، ۱۳۹۸ق).

بنابراین، این الگو، با تأکید بر مفاهیمی چون حزم، بصیرت، موعظه و تذکر، به دنبال ایجاد «تقدیرگرایی» در فرزندان است. تقدیرگرایی، از دیدگاه روانشناختی، به باور ناتوانی انسان در تغییر سرنوشت و رویدادهای آینده اشاره دارد. والدین در این الگو، با پرورش سازش‌یافتگی، فرزندان در چهار موقعیت زندگی دنیایی به شکل‌های مختلف آن را بروز می‌دهند: شکیبایی در ناخوشی‌ها، شکر در خوشی‌ها، رغبت به اطاعت در تکالیف مثبت^۷ (مشکینی، ۱۴۰۶ق، ص ۶۸) و در موقعیت تکلیف در امور منفی، کراهت داشتن از عمل ناپسند^۸ (لقمان، ۱۳). حال برای دستیابی به سازش‌یافتگی، باید به وجود خیری که در این موقعیت‌ها قرار دارد، ایمان داشت^۹ (سیوطی، ۱۴۱۴ق، ج ۶، ص ۵۱۴). در این صورت فرزند در می‌یابد که بر اساس آنچه خداوند برای او قسمت نموده مبتنی بر خیر است و احساس رضامندی را دریافت می‌کند^{۱۰} (دیلمی، ۱۳۹۸ق، ص ۷۳).

۳. ترخیص (الگوی فرصت-جبران)

الگوی فرصت-جبران که با نظام‌های پردازشی و سازه قلب مرتبط است (حق‌شناس و جان‌بزرگی، ۱۴۰۳)، با تأکید بر پاسخگویی عاطفی و برنامه‌های روی‌آوری و بازداری، به تحریک و ایجاد اشتیاق در فرزند می‌پردازد. این الگو با پردازش گسترده‌تر داده‌ها (فراتر از صرف عقل)، بُعد شناختی-عاطفی فرزند را در مسیر سلامت هدایت کرده و ارتباط او با ذکر و یاد خداوند را حفظ می‌کند. با فراهم آوردن فرصت و فعال‌سازی عقل فرزند، هرگونه اجبار در روابط والد-فرزند حذف شده و فرزند با اختیار، واقعیتی را که وجود دارد، می‌پذیرد و بدین ترتیب، وضعیتی از «ترخیص» برای او فراهم می‌شود.

۱. لَا تَسُبُّوا الدُّنْيَا؛ فَبِعَمَتِ مَطِيَّةِ الْمُؤْمِنِ، فَعَلَيْهَا يَبْلُغُ الْخَيْرُ، وَبِهَا يَنْجُو مِنَ الشَّرِّ. إِنَّهُ إِذَا قَالَ الْعَبْدُ: لَعَنَ اللَّهُ الدُّنْيَا، قَالَتِ الدُّنْيَا: لَعَنَ اللَّهُ أَعْصَانَا لِرَبِّهِ.

۲. يَابُنَيَّ، لَا تَأْمَنْ الدُّنْيَا وَالدُّنُوبَ وَالشَّيْطَانَ فِيهَا.

۳. عَلَيْكَ بِقَبُولِ الْمَوْعِظَةِ وَ الْعَمَلِ بِهَا، فَإِنَّهَا عِنْدَ الْمُؤْمِنِ أَحْلَى مِنَ الْعَسَلِ الشَّهْدِ.

۴. يَابُنَيَّ، إِنَّ الْمَوْعِظَةَ تَشْقِي عَلَى السَّفِيهِ كَمَا يَشْقِي الصُّعُودُ عَلَى الشَّيْخِ الْكَبِيرِ.

۵. يَابُنَيَّ، إِذَا جَاءَكَ الشَّيْطَانُ... مِنْ قِبَلِ الْكَسَلِ وَ السَّامَةِ فَاغْلِبْهُ بِذِكْرِ الْقَبْرِ وَ الْقِيَامَةِ.

۶. اجْعَلِ الْمَوْتَ نُصَبَ عَيْنِكَ، وَ الْوُقُوفَ بَيْنَ يَدَيِ خَالِقِكَ، وَ تَمَثَّلْ شَهَادَةَ جَوَارِحِكَ عَلَيْكَ بِعَمَلِكَ، وَ الْمَلَائِكَةَ الْمُؤَكِّلِينَ بِكَ تَسْتَحِي مِنْهُمْ وَ مِنْ رَبِّكَ الَّذِي هُوَ مُشَاهِدُكَ.

۷. قَالَ لُقْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِابْنِهِ: كُنْ فِي الشَّدَةِ وَقُورًا، وَ فِي الْمَكَارِهِ صَبُورًا، وَ فِي الرِّخَاءِ شُكُورًا، وَ فِي الصَّلَاةِ مُتَحَسِّعًا، وَ إِلَى الصَّلَاةِ مُتَسَرِّعًا.

۸. وَ إِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشُّرُوكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ.

۹. قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ: يَا بُنَيَّ، لَا تَنْزِلَنَّ بِكَ أُمْرٌ رَضِيئَةً أَوْ كَرِهَةً إِلَّا جَعَلْتَ فِي الصَّمِيرِ مِنْكَ أَنَّ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكَ.

۱۰. مِنْ وَصِيَّةِ لُقْمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِابْنِهِ، قَالَ: ... وَ ارْضَ بِمَا قَسَمَ اللَّهُ لَكَ؛ فَإِنَّهُ سُبْحَانَهُ يَقُولُ: أَعْظَمُ عِبَادِي ذَنْبًا مَنْ لَمْ يَرْضَ بِقَضَائِي، وَ لَمْ يَشْكُرْ نِعْمَائِي، وَ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى بِلَائِي.

نقش والدین: مجال و مهلت

فرزندان به دلیل نوپایی تجربیات زندگی، رویدادها را به عنوان مبنای تحلیلی خود قرار می دهند که این امر می تواند منجر به آسیب پذیری فکری و اخلاقی شود. فرصت دهی، به عنوان راهکاری اساسی در والدگری، به فرزند کمک می کند تا با چالش های زندگی مواجه شده و راه های صحیح زندگی کردن را بیاموزند. این فرصت ها، زمینه ساز شکوفایی ابعاد روحی، روانی و استعداد های معنوی بالقوه فرزندان می شوند. والدین با استفاده از ابزارهایی مانند عفو و گذشت، مدارا و احسان، نقش فرصت دهی خود را به خوبی ایفا می کنند.

نقش فرزند: ترمیم و بازسازی

در فرهنگ اسلامی، جبران تباهی نفس، اقدامی بسیار ارزشمند تلقی می شود^۱ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۰ ش). بر اساس توصیه حضرت لقمان علیه السلام مبنی بر جبران گناه با صدقه^۲ (مجلسی، ۱۴۰۳ ق)، والدین باید فرصت جبران خطاها را برای فرزندانشان فراهم کنند. این امر به فرزندانشان می آموزد که در بزرگسالی نیز امکان توبه و جبران گناه وجود دارد و خداوند همواره پذیرای توبه بندگانش است.

۴. الگوپردازی (الگوی الگودهی-الگوپذیری)

الگوی الگومعيار-تقليد عاقلانه، با استفاده از گفت و گو و عبرت دهی، نقش والدین را در فعال سازی سازهی «صدر» (نظام پردازشی شناختی، هیجانی و ادراکی) فرزند پررنگ می کند (حق شناس و جان بزرگی، ۱۴۰۳). الگومعيار نوعی از ادراکات بیرونی است و با ارائه مدلی مناسب به فرزند، او را به «تقليد عاقلانه» (تأسی) تشویق می کند تا گشودگی در نظام روانی خود ایجاد کند و توانایی تحمل تجارب دشوار و حتی متعارض را افزایش دهد. در این راستا، دقت در انتخاب الگو^۳ (ابن بابویه قمی، ۱۴۰۵ ق) و موضوعات الگو همچون زهد و دل کندن از دنیا، شکیبایی در مصیبت ها، ورع، تقوا، سختکوشی، دین و دنیا و... اهمیت پیدا می کند که نقش بسیار مهمی در هدایت فرزند به سوی کمال و سعادت دارد.

نقش والدین: الگوپنداشت

الگوپنداشت، انطباق بینش، احساسات و منش فرد با دستورات الهی است که با آموزش آن به فرزند، او به واقعیت مطلوب و کارکرد مؤثرتر در زندگی نزدیک می شود و به خواسته های الهی نزدیک تر می گردد. در مقابل، الگوپنداره، تصویری از الگوهای دور از دستورات الهی است که می تواند از منابع مختلفی مانند داستان ها یا رفتارهای دیگران شکل بگیرد و زمینه ساز آسیب های روانی-معنوی شود. برای شکل گیری الگوپنداشت، والدین باید به دو نکته توجه کنند: الگوی عملی بودن خود^۴ (کلینی، ۱۴۰۷ ق) و شناساندن الگوهای دینی برای شکل گیری شخصیت توحیدی فرزندانش^۵ (احزاب، ۲۱).

نقش فرزند: الگوپذیری

انسان به طور طبیعی، تحت تأثیر افکار و عقاید و رفتار پدر و مادر، دوست، محیط و شخصیت های برجسته فرهنگی و سیاسی قرار می گیرد

۱. اسْتَدْرَاكَ فَسَادِ النَّفْسِ مِنْ أَنْفَعِ التَّحْقِيقِ.

۲. يَا بُنَيَّ... إِذَا أَخْطَأْتَ خَطِيئَةً فَأَبْعَثْ فِي أَثَرِهَا صَدَقَةً تُطْفِئُهَا.

۳. إِنْ أَيْمَنْتُمْ قَادْتُمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ....

۴. كُونُوا دُعَاةَ لِلنَّاسِ بِغَيْرِ أَسْتِغْنَاءٍ....

۵. لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...

و الگوگیری از دیگران، نقش اساسی در شکل‌گیری شخصیت، و سعادت یا شقاوت او دارد. در این میان، در برابر نقش والدین (ارائه الگوپنداشت)، فرزند با تأسی و الگوگیری از این الگوی واقعی، شخصیت خود را شکل می‌دهد^۱ (رضی، ۱۳۷۸ق، خطبه ۱۶۶؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق). اهمیت این موضوع به حدی است که عدم تأسی به سیره‌ی انبیا و اوصیا، به دلیل خودمحوری و نابودی استعدادهای انسانی، مورد نکوهش قرار گرفته است (کلینی، ۱۴۰۷ق؛ رضی، ۱۳۷۸ق، خطبه ۸۸). بنابراین، الگوگیری مؤثر فرزندان از طریق مشاهده رفتارهای درست از والدین و الگوپردازی واقعی محقق می‌شود.

۵. مراقبت (الگوی نظارت-انتظار)

الگوی نظارت-انتظار، مرتبط با مفاهیم تدارک عمل والدگری شامل رفق و مدارا، اعتدال و نظارت (حق‌شناس و جان‌بزرگی، ۱۴۰۳) است. هدف این الگو، تنظیم رفتار فرزند در راستای رشد معنوی و دور کردن او از رفتارهای غیر معنوی و انحطاط است. این الگو با تعریف نقش‌های مشخص برای والدین و فرزند، به عنوان الگوی نهایی و جامع، دستیابی فرزند به عمل معنوی را تسهیل می‌کند.

نقش والدین: قاطعیت توأم با اعتدال

در والدگری معنوی خداسو، رفتار والدین باید ترکیبی از قاطعیت، مهربانی، مدارا، رفق و اعتدال باشد. خشونت مطلق و سهل‌انگاری بی‌حساب هر دو برای تربیت فرزند مضر هستند. قاطعیت همراه با اعتدال به معنای جمع بین قاطعیت و رأفت، و نرمش و شدت (در چارچوب اصول الهی) است. والدین باید در مواقع لزوم قاطعیت و شدت نشان دهند و در مواقع مقتضی، نرمش و مدارا پیشه کنند. هدف از این رویکرد، حفظ سلامت فرزند و نجات او از انحراف است. چنانچه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله خطاب به حضرت فاطمه سلام‌الله‌علیها فرمودند: ای فاطمه! خودت را از آتش نجات ده؛ چرا که من نمی‌توانم از جانب خداوند، چیزی را برای شما تضمین کنم، جز این که شما حق خویشاوندی‌ای دارید که من، بدان با شما در دنیا ارتباط دارم [و به کار آخرت نمی‌آید]. (متقی، ۱۴۱۹ق).

نقش فرزند: مسئولیت‌پذیری

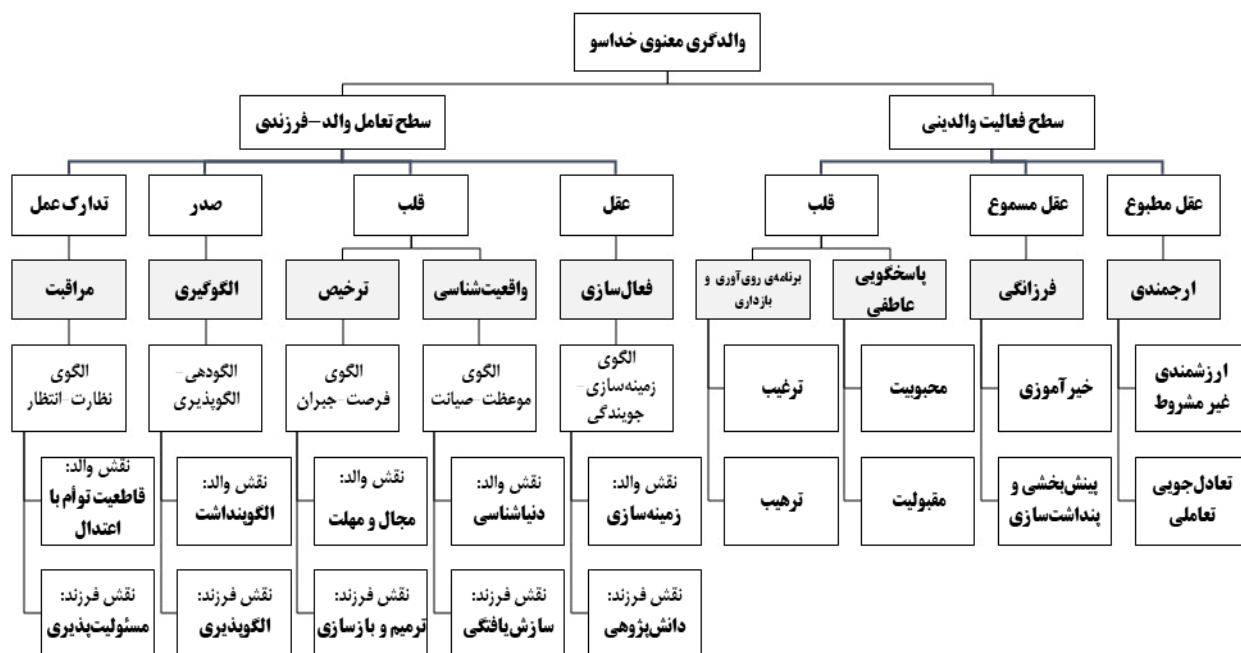
وقتی والدگری بر اساس الگوهای مشخص شکل می‌گیرد، فرزند احساس مسئولیت می‌کند و وظایف خود را در قبال صاحبان حق می‌پذیرد. این احساس مسئولیت، که به صورت کنترل درونی و با کمک خرد شکل می‌گیرد، فرزند را به رعایت وظایف اخلاقی و شرعی خود هدایت می‌کند. انتظارات والدین از فرزند در دو دسته وظایف فردی (مانند رعایت بهداشت فردی^۲ (کلینی، ۱۴۰۷ق) و پاکیزگی زیستی^۳ (کلینی، ۱۴۰۷ق) و نظم در کارها^۴ (رضی، ۱۳۷۸ق، نامه ۴۷)) و وظایف نسبت به حق‌داران (خداوند، والدین، آموزگاران، بزرگان و دوستان) طبقه‌بندی می‌شود. والدین با روش‌های مختلفی مانند معرفت‌پنداری، خیرآموزی (شامل آداب، حکمت و قرآن) و موعظه‌گرایی می‌توانند این وظایف را به فرزندان آموزش دهند، مشروط بر اینکه نقش نظارتی پویا و حمایتی نیز ایفا کنند و به فرزندان در فرمانبرداری یاری برسانند. با توجه به آنچه بیان شد، نمودار ۱ بیانگر مؤلفه‌های والدگری معنوی خداسو می‌باشد.

۱. لِيَتَأَسَّ صَغِيرُكُمْ بِكَبِيرُكُمْ....

۲. تَقْلِيمُ الْأَطْفَارِ يَمْنَعُ الدَّاءَ الْأَعْظَمَ، وَيُدْرِي الرِّزْقَ.

۳. غَسَلَ الْيَدَيْنِ قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَهُ زِيَادَةٌ فِي الْعُمُرِ... وَجَلُّو الْبَصَرَ.

۴. مِنْ وَصِيَّةٍ لَهُ لِلْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ لَمَّا ضَرَبَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ لَعْنَةُ اللَّهِ:- أَوْصِيكُمْ بِوَلَدِي وَأَهْلِي وَمَنْ بَلَّغَهُ كِتَابِي- يَتَّقُوا اللَّهَ وَنُظِمِ أَمْرَكُمْ.

نمودار ۱: والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان

مرحله دوم: بررسی روایی محتوای مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان

در روایی‌سنجی محتوایی طرح‌نمای مدل والدگری معنوی خداسو مبتنی بر نظام روانشناختی انسان بر گرفته از درمان چند بعدی معنوی، میزان: ۱. مطابقت مقوله با مستندات، و ۲. میزان ضروری بودن مقوله با محاسبه و تحلیل نسبت روایی محتوا (CVR) و شاخص روایی محتوا (CVD)، بررسی شد؛ که این نسبت، برای تمام مؤلفه‌های مدل، برابر یا بالاتر از حداقل میزان لازم، یعنی ۰/۸۵ است؛ که روایی مطابقت مقوله با مستندات ۹۶٪ و میزان ضروری بودن مؤلفه‌ها نیز ۰/۹۱، است. اینها نشان می‌دهند که مؤلفه‌ها، براساس داوری کارشناسان مناسب‌اند.

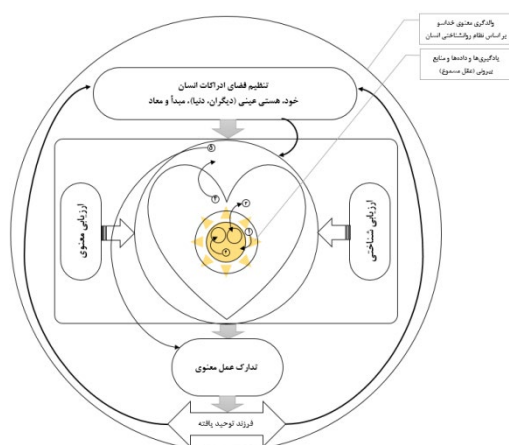
نتیجه‌گیری

نظام شخصیت‌داری یک ساختار فطری منعطف است که فرایند تحول و مدیریت انگیزشی اعمال فرزند به شکل‌گیری و تحول یک نظام شخصیتی-انگیزشی پایدار (شاکله) (اسراء، ۸۴) می‌انجامد. والدگری معنوی خداسو با هدف تنظیم فضای ادراکی فرزند در چهار حوزه خود، هستی‌عینی، مبدأ و معاد، و فعال‌سازی نظام پردازشی (عقل، قلب و صدر) از طریق مفاهیم عملیاتی، به حفظ تعادل فطری شخصیت و سوق دادن فرزند به سوی تعالی معنوی می‌پردازد. فعال‌سازی عقل با مفاهیم کرامت و حکمت‌آموزی، قلب با مفاهیم تذکر، حزم، عفو، بصیرت، موعظه، رفق و مدارا، احسان، محبت، ترغیب و ترهیب، و صدر با مفاهیم عبرت‌دهی، الگو و اسوه بودن و گفت‌وگو صورت می‌گیرد. پس از تثبیت و فعال‌سازی نظام پردازشی، مرحله‌ی تدارک والدگری است. در این مرحله به بررسی شیوه تعامل با فرزند و ظهور والدگری می‌انجامد که با مفاهیم کلیدی روانشناختی عدالت، نظارت، مراقبت و امر و نهی مرتبط می‌باشد. در نهایت، با اجرای این مفاهیم، هدف والدگری معنوی خداسو، نفوذناپذیری در برابر باطل و پذیرش حق (تواضع در برابر حق/توحید یافتگی) است.

مدل حاضر بر اساس عملیاتی ساختن ویژگی‌های نظام پردازشی و تدارک عمل در والدگری تنظیم شده است که کنش هسته‌ای نظام روانشناختی والدگری بر مبنای خردمندی (عقل) استوار است. خردورزی مهمترین مبنایی است که در والدگری معنوی خداسو زمینه هرگونه

شناختی را فراهم می‌کند، و هسته اصلی این سیستم محسوب می‌شود به طوری که بدون درجه‌ای از خرد والدینی هرگونه تربیت برای ایجاد تعادل و تعالی بخشی با شکست مواجه می‌شود. خرد به عنوان یک نظام تشخیص‌گر درونی بهترین ابزار فطری برای والدین بر انتخاب‌های خودآگاه است که به آنها پینش می‌دهد^۱ (ابن‌یایویه، ۱۴۱۶ق، ص ۴۰۱، ح ۶۲). از این‌رو، هدف اصلی از تبیین والدگری معنوی خداسو این است که والدین و فرزندان به مکانیزم‌های تعادل و تعالی در سطح روانی دست یابند که از نیازهای معنوی-وجودی محسوب می‌شوند^۲ (فاطر، ۱۵). وقتی فرزند از تعادل کافی در رفتارها، شناخت‌ها و عواطف خود برخوردار شد، تمایل فرزند به پیگیری فعالیت‌های معنوی صورت می‌گیرد. چراکه بدون برخورداری از عقلانیت، انباشت رفتارهای معنوی و مذهبی چندان تعالی بخش نیست.

در نهایت تمام دغدغه سبک والدگری معنوی خداسو این است که فرزند به رشدی از توحید یافتگی برسد. اینگونه که در والدگری معنوی خداسو، نیت و هدف یک عمل توحیدی است و عمل توحیدی، هویت معنوی را شکل می‌دهد. با توجه به منابع دینی بر اساس دو بُعدی بودن انسان، هر یک دارای حوزه‌های اساسی است که به منزله باید‌ها در دستور تنظیم از سوی والدین قرار می‌گیرد. بعد طبیعی با حوزه‌های ادراکی خود، هستی عینی (دیگران و دنیا) سروکار دارد که بیشتر به تعادل، و بعد معنوی به حوزه‌های ادراکی مبدأ و غایت سروکار دارد که بیشتر به تعالی انسان گرایش دارد (جان‌بزرگی، ۱۳۹۸) که مراحل و مسیر تعامل مؤلفه‌های والدگری معنوی خداسو با سازه‌های نظام روانشناختی انسان در فرزند توحید یافته به شکل زیر خواهد بود.

شکل ۱: مراحل و مسیر تعامل مؤلفه‌های والدگری معنوی خداسو با سازه‌های نظام روانشناختی انسان در فرزند توحید یافته

۱. انتقال از یادگیری‌ها و داده‌های بیرونی معتبر (معرفت‌پنداشت، الگوپنداشت، جویندگی‌ها) به عقل جهت تشخیص‌گری آن؛ ۲. انتقال از تشخیص به احساس ارجمند بودن برای پذیرش تشخیص؛ ۳. ارتباط رد و بدلی بین خوف (در عقل) و ترهیب (در قلب) و رجاء (در عقل) و ترغیب (در قلب) جهت روی‌آوری یا بازداري که برای تصدیق انجام فعل یا ترک فعل با قلب ارتباط می‌گیرد. (گرمی، موعظت و فرصت‌ها عمل تصدیق‌گری را تسهیل خواهند کرد.)؛ ۴. سپس، با ترغیب شدن یا ترهیب شدن وارد صدر انسان شده که بر اساس عبرت‌گیری‌ها، گفت‌وگوها، فرزند با تقلید عاقلانه جهت تأسی آماده می‌شود و یک نوع تعدیل‌گری صورت می‌گیرد؛ ۵- و پس از آن، از پردازش صدر وارد تدارک عمل می‌شود و بر اساس انتظاراتی که از فرزند وجود دارد، عمل معنوی اتفاق می‌افتد؛ ۶- در نهایت با تکرار شدن این فرآیند فرزند در برابر پروردگار متواضع خواهد بود. از این‌رو نسل توحیدی و فرزند توحید یافته شکل می‌گیرد.

۱. يَا بَنِيَّ مَا الْعَقْلُ؟ قَالَ: حِفْظُ قَلْبِكَ مَا اسْتَوْدَعْتَهُ... ثُمَّ التَّفَتُّ إِلَى الْحَارِثِ الْأَعْوَرِ. فَقَالَ: يَا حَارِثُ، عَلِّمُوا هَذِهِ الْجِجَمَ أَوْلَادَكُمْ؛ فَإِنَّهَا زِيَادَةٌ فِي الْعَقْلِ وَالْحَزْمِ وَالرَّأْيِ.
۲. يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ.

منابع

۱. ابن ابی فراس حمدان، ورام، (بی تا)، تنبیه الخواطر ونزهة النواظر (مجموعه ورام)، بیروت: دارالتعارف ودار صعب.
۲. ابن ابی الدنيا، ابوبکر عبدالله بن محمد، (بی تا)، الإخوان، تحقیق: محمد عبدالرحمان طوالبه ونجم عبدالرحمن خلف، قاهره: دارالاعتصام.
۳. ابن ابی الحديد، عبدالحمید بن هبة الله، (۱۴۰۴ق). شرح نهج البلاغة لابن ابی الحديد، اول، قم: مكتبة آية الله المرعشي النجفی.
۴. ابن بابويه القمي، محمد بن علی (الشيخ الصدوق)، (۱۴۰۵ق)، کمال الدین وتمام النعمة، تحقیق: علی أكبر الغفاری، قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
۵. ابن بابويه القمي، محمد بن علی (الشيخ الصدوق)، (۱۳۶۱)، معانی الأخبار، تحقیق: علی أكبر الغفاری، قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
۶. ابن بابويه قمي، أبو جعفر محمد بن علی بن الحسين، (۱۴۱۴ق)، الخصال، قم: مؤسسه النشر الاسلامی.
۷. ابن بابويه، م. (۱۴۱۳ق). من لا يحضره الفقيه. دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۸. ابن منظور، محمد بن مکرم، (۱۴۱۴ق). لسان العرب، سوم، بیروت: دارصادر.
۹. اشتاینبرگ، لارنس، (۱۳۹۶)، ده اصل ثابت فرزندپروری، مهرنوش عابر، تهران: رشد.
۱۰. اصبهانی، أحمد بن عبدالله (أبو نعیم)، (۱۳۸۷ق)، حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء، بیروت: دار الكتاب العربی.
۱۱. باقری، خسرو (۱۳۷۰)، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران: انتشارات مدرسه.
۱۲. بنی هاشمی، سید محمد (۱۳۹۲)، درآمدی بر تربیت عقلانی (سه جلد)، تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر.
۱۳. بی ریا ناصر و دیگران، (۱۳۷۵)، روانشناسی رشد: با نگرش به منابع اسلامی، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت).
۱۴. بیهقی، أحمد بن حسین (۱۴۱۰ق)، شعب الإیمان، تحقیق: محمد سعید بسیونی زغلول، بیروت: دارالکتب العلمیة.
۱۵. پناهی، علی احمد (۱۴۰۰)، سبک فرزندپروری با رویکرد اسلامی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۶. تمیمی، عبدالواحد، (۱۳۶۰ش)، غرر الحکم ودرر الکلم، تحقیق: میر جلال الدین محدث ارموی، تهران: دانشگاه تهران.
۱۷. جان بزرگی، مسعود، (۱۳۹۸)، درمان چند بعدی معنوی یک رویکرد خداسو برای مشاوران و روان درمانگران، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۱۸. جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۶۶). کرامت در قرآن، قم: مرکز فرهنگی رجاء.
۱۹. جولائیها ناهید، جان بزرگی مسعود، علیپور احمد، پسندیده عباس. مقایسه میزان اثربخشی فرزندپروری چند بعدی معنوی خداسو؛ فرزندپروری مثبت بر حرمت خود، خودکارآمدی و خودمهارگری کودکان دارای والدین پراسترس. مجله تحقیقات علوم رفتاری ۱۴۰۰؛ ۱۹(۲): ۲۷۶-۲۹۲.
۲۰. جیرانی، محسن؛ عباسی، مهدی (۱۳۹۷)، تبیین الگوی فرزندپروری آسان بر اساس منابع اسلامی، اسلام و پژوهش های روانشناختی، سال چهارم، شماره دوم، پیاپی ۱۰، ص ۶۷-۹۲.
۲۱. حائری شیرازی، آیت الله محی الدین (۱۴۰۲)، راه رشد الگوی دینی تربیت کودک و نوجوان، قم: نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها، دفتر نشر معارف.
۲۲. حرالعالمی، محمد بن حسن، (۱۹۹۱م)، وسائل الشیعه، تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت: دارالاحیای تراث العربی.
۲۳. حرانی، ابی محمد الحسن بن علی (۱۴۰۴ق)، تحف العقول، تحقیق: علی اکبر غفاری، قم: مؤسسه نشر الاسلامی.
۲۴. حسینی زاده، سید علی (۱۳۹۷)، روش های تربیتی در قرآن کریم، ارائه الگو، قصه گویی، تشویق و تنبیه (جلد سوم)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

۲۵. حسینی‌زاده، سیدعلی (۱۴۰۰)، روش‌های تربیتی در قرآن کریم، محبت، بینش و بصیرت، عدالت و اعتدال، نظارت و مراقبت و بحث و گفتگو (جلد چهارم)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۶. حسینی‌زاده، سیدعلی، مشایخی، شهاب‌الدین (۱۳۹۳)، روش‌های تربیتی در قرآن کریم، حکمت‌آموزی، عفو و گذشت، تکریم و احترام، وفق و مدارا، احسان (جلد دوم)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۲۷. حق‌شناس، محمدحسین؛ جان‌بزرگی، مسعود، (۱۴۰۳)، تبیین مکانیزم ارتباطی مفاهیم والدگری معنوی خداسو با نظام روان‌شناختی انسان، پژوهشنامه روانشناسی اسلامی، دوره ۱۰، شماره ۲۱.
۲۸. حق‌شناس، محمدحسین؛ جان‌بزرگی، مسعود (۱۴۰۳)، الگوی نظری موعظت-صیانت بر اساس منابع اسلامی برای والدگری معنوی خداسو، تربیت اسلامی، دوره ۱۹، شماره ۵۰. شماره پیاپی ۵۰، صفحه ۳۷-۵۵.
۲۹. دیلمی، أبو محمد الحسن بن أبی الحسن، (۱۳۹۸ق)، إرشاد القلوب، بیروت: مؤسسة الأعلمی.
۳۰. دیلمی، لأبی شجاع شیرویه بن شهردار، (۱۴۰۶ق)، الفردوس بمأثور الخطاب، تحقیق: السعیدابن یسوی زغلول، دارالکتب العلمیة بیروت.
۳۱. دیلمی، لأبی محمد الحسن بن أبی الحسن (۱۴۱۴ق)، أعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.
۳۲. راوندی، أبو الحسن سعید بن هبة الله، (۱۴۰۷ق)، الدعوات (سلوة الحزین)، قم: مدرسه الإمام المهدی (عج).
۳۳. راوندی، ابوالرضا السید فضل الله بن علی الحسنی، (۱۳۷۷ش)، النوادر، تحقیق: سعید رضا عسکری، قم: مؤسسه دارالحديث.
۳۴. سرمد، زهره و دیگران، (۱۳۸۵)، روش تحقیق در علوم رفتاری، تهران: آگاه.
۳۵. سمرقندی، نصر بن محمد، (۱۴۱۳ق)، تنبیه الغافلین، تحقیق: یوسف علی بدیوی، بیروت: دار ابن کثیر.
۳۶. سمرقندی، محمد بن مسعود السلمی (العیاشی)، (۱۳۸۰ق)، تفسیر العیاشی، تحقیق: هاشم الرسولی المحلاتی، تهران: المکتبه العلمیه.
۳۷. سیوطی، عبدالرحمن بن أبی بکر، (۱۴۱۴ق)، الدر المنثور، بیروت: دارالفکر.
۳۸. سیف، علی اکبر، (۱۳۹۰)، ساختن ابزارهای اندازه‌گیری متغیرهای پژوهشی در روانشناسی و علوم تربیتی، تهران: دیدار.
۳۹. شریف‌یزدی، سعید؛ جهانگیرزاده قمی، محمدرضا؛ بنیانی، محمدرضا و سلطانی‌پور، معصومه (۱۴۰۱)، مؤلفه‌های نگرش به فرزندآوری و فرزندپروری بر اساس منابع اسلامی، اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی، سال هشتم، شماره اول، پیاپی ۱۷، ص ۲۷-۴۹.
۴۰. صادقی سرشت، علی (۱۳۹۹)، به سوی آسمان (۲) سلامت معنوی کودکان با نگرش اسلامی، پیش از تولد تا ۱۲ سالگی کتاب والدین و مربیان، فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران.
۴۱. طبرسی، فضل بن الحسن، (۱۴۱۴ق)، مکارم الأخلاق، تحقیق: علاء آل جعفر، قم: مؤسسه النشر الإسلامی.
۴۲. طوسی، محمد بن حسن، (۱۳۶۴ش)، تهذیب الأحکام، تحقیق: السید حسن الخراسان، تهران: دارالکتب الإسلامیه.
۴۳. عاملی، زین الدین علی (الشهید الثانی) (۱۴۱۵ق)، منیه المرید، قم: مکتب الإعلام الإسلامی.
۴۴. عباسی، مهدی (۱۳۹۷)، تدوین مدل مفهومی لذت‌بری سعادن‌گر بر اساس منابع اسلامی و ساخت و امکان‌سنجی طرح‌نمای درمانی آن در کاهش نشانگان افسردگی، پایان‌نامه دکتری، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۴۵. علامه جعفری، محمد تقی (۱۳۹۹). انسان شناسی، اول، موسسه تدوین و نشر آثار علامه جعفری.
۴۶. فراهیدی، خلیل بن احمد، (۱۴۰۹ق). کتاب‌العین، دوم، قم: نشر هجرت.
۴۷. قائمی مقدم، محمدرضا (۱۳۹۱)، روش‌های تربیتی در قرآن کریم، تذکر و یادآوری، موعظه و نصیحت، عبرت‌دهی، امر و نهی (جلد اول)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۴۸. قضاعی، محمد بن سلامه، (۱۴۰۵ق)، مسند الشهاب، تحقیق: حمدی عبدالمجید السلفی، بیروت: مؤسسه الرسالة.

۴۹. قمی، علی بن ابراهیم، (۱۴۰۴ق)، تفسیر القمی، قم: مؤسسه دار الکتاب.
۵۰. الکیدری، أبو الحسن محمد بن الحسین، (۱۳۷۵ش)، الدیوان المنسوب إلى الإمام علی، تحقیق: أبو القاسم إمامی، طهران: أسوة.
۵۱. کلینی، م. (۱۴۰۷ق). الکافی (ط-الإسلامیة). چهارم، تهران: دار الکتب الإسلامیة.
۵۲. گلادینگ، ساموئل، (۱۳۹۲)، خانواده درمانی، ترجمه عزیزالله تاجیک و محسن اسماعیلی بهاری، تهران: ترکیه.
۵۳. گلدنبرگ، هربرت و آیرین، گلدنبرگ (۱۳۹۴)، مروری بر خانواده درمانی، ترجمه مهرداد فیروزبخت، تهران: رسا.
۵۴. متقی، علی بن حسام الدین، (۱۴۱۹ق)، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۵۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی (۱۴۰۳ق). بحار الأنوار (ط-بیروت)، بیروت: دار إحياء التراث العربی، دوم.
۵۶. مشکینی اردبیلی، علی (۱۴۰۶ق)، المواعظ العددیة، تحقیق: علی الأحمدی المیانجی، چهارم، قم: الهادی.
۵۷. منصور، محمود (۱۳۶۹)، روانشناسی ژنتیک: تحول روانی از تولد تا پیری، تهران: سمت.
۵۸. موسوی، محمد بن الحسین الموسوی (الشریف الرضی)، (۱۳۷۸ش)، نهج البلاغة، ترجمه: سید جعفر شهیدی، بیروت: مؤسسة الأعلمی.
۵۹. میلانی فر، بهروز، (۱۳۷۲)، بهداشت روانی، تهران: قومس.
۶۰. نیشابوری، محمد بن عبدالله، (۱۴۱۱ق)، المستدرک علی الصحیحین، تحقیق: مصطفی عبد القادر عطا، بیروت: دارالکتب العلمیه.
۶۱. همت بناری، علی، (۱۳۹۴)، اصول فرزندپروری در سبک زندگی اهل بیت علیهم السلام، دوفصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات اسلام و روانشناسی، س ۹، ش ۱۶، ص ۱۳۵-۱۵۲.
۶۲. هندی، علی المتقی بن حسام الدین، (۱۳۹۷ق)، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، تصحیح: صفوة السقا، بیروت: مكتبة التراث الإسلامی.
63. Argyle, M. (2001), The psychology of happiness (2nd edition), London: Rutledge Press, Taylor & Francis Group.
64. Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authorit. Developmental psychology Monographs, 4(1).
65. Bolger KE, Patterson C, Thompson W, Kupersmidt J. Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermittent family economic hardship. Child Dev. (1995) 66:1107-29.
66. Bolger KE, Patterson C, Thompson W, Kupersmidt J. Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermittent family economic hardship. Child Dev. (1995) 66:1107-29.
67. Chambless, D. L., Baker, M. J., Baucom, D. H., Beutler, L. E., Calhoun, K. S., Crits Christoph, P., & Woody, S. R, 1998, "Update on empirically validated therapies, II", The Clinical Psychologist, N. 51, p. 3-16.
68. Conger RD, Conger KJ, Martin MJ. Socioeconomic status, family processes, and individual development. J Marriage Fam. (2010) 72:685-704.
69. Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? Journal of Family Psychology, 10(1), 45.
70. Didaktika Religia, 4(2), 86-110
71. Drisko, J. W., & Maschi, T. (2016), Content analysis, Pocket Guides to Social Work R.
72. El-Sheikh M, Cummings EM, Kouros CD, Elmore-Staton L, Buckhalt J. Marital psychological and physical aggression and children's mental and physical health: direct, mediated, and moderated effects. J Consult Clin Psychol. (2008) 76:138.
73. El-Sheikh M, Cummings EM, Kouros CD, Elmore-Staton L, Buckhalt J. Marital psychological and physical aggression and children's mental and physical health: direct, mediated, and moderated effects. J Consult Clin Psychol. (2008) 76:138.

74. Gadsden, V. L., Ford, M., & Breiner, H. (2016). Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8. In *Parenting Matters: Supporting Parents of Children Ages 0-8*. The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/21868>.
75. Gershoff E, Aber J, Raver C, Lennon M. Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Dev.* (2007) 78:70–95.
76. Gershoff E, Aber J, Raver C, Lennon M. Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Dev.* (2007) 78:70–95.
77. Hairina, Y. (2016). Prophetic parenting sebagai model pengasuhan dalam pembentukan karakter (akhlak) anak. *Jurnal Studia Insania*, 4(1), 79–94
78. Hasanah, M. (2019). Sistem Informasi Manajemen Pendidikan Keluarga Dalam Islam Berdasarkan Al-Qur'an Dan Al-Hadits. *Kemampuan Koneksi Matematis (Tinjauan Terhadap Pendekatan Pembelajaran Savi)*, 53(9), 1689–1699. <https://doi.org/10.30868/im.v3i01.629>.
79. Hassoun, R. (2022). The impact of parental involvement on academic achievement of 3rd cycle students in schools of South Lebanon. *International Journal of Education, Technology and Science (IJETS)*, 2(1), 024–046.
80. Hidalgo, M. V., Jiménez, L., López-Verdugo, I., Lorence, B., & Sánchez, J. (2016). “Family Education and Support” program for families at psychosocial risk: The role of implementation process. *Psychosocial Intervention*, 25(2), 79–85. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2016.03.002>.
81. Hoeve, M. Dubas, J.S. Gerris, J. R.M. Van DerLaan, Peter, H. & et al. (2011) “Maternal and Paternal Parenting Styles: Unique and Combined Link s to Adolescent and Early Adult Delinquency”. *Journal of Adolescence*, No. 34 (5), p. 813–827.
82. Jelic M. Developing a sense of identity in preschoolers. *Mediterr J Soc Sci.* (2014) 5:225–34.
83. Khakim, A., & Munir, M. (2019). Islamic parenting: Aktualisasi pendidikan islam dalam tafsir Q.S. Luqman Ayat 12-19. *JIE (Journal of Islamic Education)*, 3(2), 203.
84. Kodir, A., & Sonjaya, W. (2015). Human nature based on Al-qur'an as the basic of education development. *Jurnal Pendidikan Islam*, 1(3), 301–326.
85. Muh Saerozi, ‘Historical Study on the Changes of Religious and Moral Education in Indonesia’, *Journal of Indonesian Islam* 8, no. 1 (1 June 2014): 39–58, <https://doi.org/10.15642/JIIS.2014.8.1.39-58>;
86. Papalia, Dine E., *Human Development*, New York: McGraw Hill, 1992.
87. Polit, D. F. Beck, C. T., 2006, “The Content Validity Index: Are You Sure You Know What’s Being Reported? Critique and Recommendations”, In: *Research in Nursing & Health*, V. 29, p. 489-798.
88. Purwandari, S., Husna, A. N., & Tawil, T. (2022). Islamic parenting model to increase family literacy: A mixed method study. *International Journal of Islamic Educational Psychology*, 3(2), 111-129. <http://dx.doi.org/10.18196/ijiep.v3i2.14039>
89. Rahmawati, S. W. (2016). Holistic parenting: The contribution of Islamic parenting in preventing school bullying in Jakarta, Indonesia. *Journal of Education and Social Sciences*, 5(2), 82–85.
90. Shabas S. Relationships between parents and preschool-age children attending kindergartens. *Procedia Soc Behav Sci.* (2016) 233:269–73.
91. Shultz, K. S. Whitney, D. J. & Zickar, M. J., 2014, *Measurement Theory in Action, Case Studies and Exercises*, New York, Routledge.
92. Sidani, S. & Braden. C. J., 2011, *Design, evaluation, and translation of nursing intervention* John Wiley & Sons.
93. Sofyan, I. (2019). Mindful Parenting: Strategi Membangun Pengasuhan Positif dalam Keluarga. *Journal of Early Childhood Care and Education*, 1(2), 41.

94. Styawati, Y. (2016). Prophetic parenting sebagai paradigma pendidikan karakter.
95. Tawil, Purwandari, S., & Alawiyah, E. M. L. (2019). Pengembangan model parenting berbasis kesalehan keluarga untuk menumbuhkan minat baca guna mengatasi kecanduan gawai pada anak. Universitas Muhammadiyah Magelang.
96. References
97. Abbasi, M. (2018). Development of a Conceptual Model of Hedonistic Pleasure Based on Islamic Sources and Construction and Feasibility of its Therapeutic Scheme in Reducing Depression Symptoms (Doctoral dissertation). Imam Khomeini Educational and Research Institute. [In Persian]
98. Al-Kidari, A. M. H. (1996). Diwan Attributed to Imam Ali. (A. Emami, Ed.). Osveh. [In Persian]
99. Allameh Jafari, M. T. (2020). Anthropology. Institute for Compilation and Publication of Allameh Jafari's Works. [In Persian]
100. Ameli, Z. A. (1994). Munyat al-Murid. Maktab al-I'lam al-Islami. [In Persian]
101. Argyle, M. (2001), The psychology of happiness (2nd edition), London: Rutledge Press, Taylor & Francis Group.
102. Bagheri, K. (1991). Negahi Dobareh be Tarbiyat-e Islami [A Second Look at Islamic Education]. Tehran: Madreseh Publications. [In Persian]
103. Bani Hashemi, S. M. (2013). Daramadi bar Tarbiyat-e Aqlani [An Introduction to Rational Education] (Vols. 1-3). Tehran: Monir Cultural Publishing Center. [In Persian]
104. Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental psychology Monographs*, 4(1).
105. Bayhaqi, A. B. H. (1990). Shu'ab al-Iman. (M. S. B. Zaghlul, Ed.). Beirut: Dar al-Kutub al-'Ilmiyyah. [In Persian]
106. Biria, N., et al. (1996). Ravanshenasi-ye Roshd: Ba Negah-e be Manabe'-e Islami [Developmental Psychology: With a Focus on Islamic Sources]. Tehran: SAMT. [In Persian]
107. Bolger KE, Patterson C, Thompson W, Kupersmidt J. Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermittent family economic hardship. *Child Dev.* (1995) 66:1107–29.
108. Bolger KE, Patterson C, Thompson W, Kupersmidt J. Psychosocial adjustment among children experiencing persistent and intermittent family economic hardship. *Child Dev.* (1995) 66:1107–29.
109. Chambless, D. L., Baker, M. J., Baucom, D. H., Beutler, L. E., Calhoun, K. S., Crits Christoph, P., & Woody, S. R, 1998, "Update on empirically validated therapies, II", *The Clinical Psychologist*, N. 51, p. 3-16.
110. Conger RD, Conger KJ, Martin MJ. Socioeconomic status, family processes, and individual development. *J Marriage Fam.* (2010) 72:685–704.
111. Daylami, Abi Shuja' Shiruyeh ibn Shahrदार. (1986). Al-Firdaws bi Ma'thur al-Khitab. (S. I. B. Zaghlul, Ed.). Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyya. [In Persian]
112. Daylami, Abu Muhammad al-Hasan ibn Abi al-Hasan. (1978). Irshad al-Qulub. Beirut: Mu'assasat al-A'lami. [In Persian]
113. Daylami, Abu Muhammad al-Hasan ibn Abi al-Hasan. (1994). A'lam al-Din fi Sifat al-Mu'minin. Qom: Mu'assasat Al al-Bayt (a.s.). [In Persian]
114. Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual-earner mothers and fathers: Are there gender differences? *Journal of Family Psychology*, 10(1), 45.
115. Drisko, J. W., & Maschi, T. (2016), Content analysis, *Pocket Guides to Social Work R.*
116. El-Sheikh M, Cummings EM, Kouros CD, Elmore-Staton L, Buckhalt J. Marital psychological and physical aggression and children's mental and physical health: direct, mediated, and moderated effects. *J Consult Clin Psychol.* (2008) 76:138.

117. El-Sheikh M, Cummings EM, Kouros CD, Elmore-Staton L, Buckhalt J. Marital psychological and physical aggression and children's mental and physical health: direct, mediated, and moderated effects. *J Consult Clin Psychol.* (2008) 76:138.
118. Farahidi, K. A. (1988). *Kitab al-Ayn. Nashr Hijrat.* [In Persian]
119. Gadsden, V. L., Ford, M., & Breiner, H. (2016). Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8. In *Parenting Matters: Supporting Parents of Children Ages 0-8.* The National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/21868>.
120. Gershoff E, Aber J, Raver C, Lennon M. Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Dev.* (2007) 78:70–95.
121. Gershoff E, Aber J, Raver C, Lennon M. Income is not enough: incorporating material hardship into models of income associations with parenting and child development. *Child Dev.* (2007) 78:70–95.
122. Ghaemi Moghadam, M. R. (2012). *Educational Methods in the Holy Quran, Reminder and Remembrance, Admonition and Advice, Giving Lessons, Command and Prohibition (Vol. 1).* Research Institute of Hawzeh and University. [In Persian]
123. Gladding, S. T. (2013). *Family therapy: History, theory, and process.* (A. Tajik & M. Esmacili Bahari, Trans.). Tazkiyeh. (Original work published 2012). [In Persian]
124. Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2015). *Family therapy: An overview.* (M. Firoozbakht, Trans.). Rasa. (Original work published 2012). [In Persian]
125. Haeri Shirazi, Ayatollah Mohiuddin. (2023). *Rah-e Roshd: Religious Model of Child and Adolescent Education.* Qom: Nahad-e Namayandegi-ye Magham-e Moazzam-e Rahbari dar Daneshgahha, Daftar-e Nashr-e Maaref. [In Persian]
126. HaghShenas, Mohammad Hossein, & JanBozorgi, Masoud. (2024). Explaining the Communication Mechanism of the Concepts of God-Oriented Spiritual Parenting with the Human Psychological System. *Journal of Islamic Psychology*, 10(21). [In Persian].
127. HaghShenas, Mohammad Hossein, & JanBozorgi, Masoud. (2024). Theoretical Model of Exhortation-Protection Based on Islamic Sources for God-Oriented Spiritual Parenting. *Islamic Education*, 19(50), 37-55. [In Persian]. https://islamicedu.rihu.ac.ir/article_2251.html.
128. Hairina, Y. (2016). Prophetic parenting sebagai model pengasuhan dalam pembentukan karakter (akhlak) anak. *Jurnal Studia Insania*, 4(1), 79–94
129. Harrani, Abi Muhammad al-Hasan ibn Ali. (1984). *Tuhaf al-Uqul.* (A. A. Ghaffari, Ed.). Qom: Mu'assasa Nashr al-Islami. [In Persian]
130. Hasanah, M. (2019). Sistem Informasi Manajemen Pendidikan Keluarga Dalam Islam Berdasarkan Al-Qur'an Dan Al-Hadits. *Kemampuan Koneksi Matematis (Tinjauan Terhadap Pendekatan Pembelajaran Savi)*, 53(9), 1689–1699. <https://doi.org/10.30868/im.v3i01.629>.
131. Hassoun, R. (2022). The impact of parental involvement on academic achievement of 3rd cycle students in schools of South Lebanon. *International Journal of Education, Technology and Science (IJETS)*, 2(1), 024–046.
132. Hemmat Banari, A. (2015). Principles of Parenting in the Lifestyle of Ahl al-Bayt (peace be upon them). *Two Quarterly Scientific-Research Studies of Islam and Psychology*, 9(16), 135–152. [In Persian]. https://islamicpsy.rihu.ac.ir/article_878.html.
133. Hidalgo, M. V., Jiménez, L., López-Verdugo, I., Lorence, B., & Sánchez, J. (2016). “Family Education and Support” program for families at psychosocial risk: The role of implementation process. *Psychosocial Intervention*, 25(2), 79–85. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2016.03.002>.

134. Hindi, A. M. H. (1977). *Kanz al-Ummal fi Sunan al-Aqwal wa al-Af'al*. (S. Saqqa, Ed.). Maktabat al-Turath al-Islami. [In Persian]
135. Hoeve, M. Dubas, J.S. Gerris, J. R.M. Van DerLaan, Peter, H. & et al. (2011) "Maternal and Paternal Parenting Styles: Unique and Combined Links to Adolescent and Early Adult Delinquency". *Journal of Adolescence*, No. 34 (5), p. 813–827.
136. Hosseini Zadeh, Seyyed Ali, & Mashayekhi, Shahabuddin. (2014). *Educational Methods in the Holy Quran: Wisdom Learning, Forgiveness and Clemency, Reverence and Respect, Conformity and Tolerance, Charity* (Vol. 2). Qom: Pazhuheshgah-e Howzeh va Daneshgah. [In Persian]
137. Hosseini Zadeh, Seyyed Ali. (2018). *Educational Methods in the Holy Quran: Presentation of Model, Storytelling, Encouragement and Punishment* (Vol. 3). Qom: Pazhuheshgah-e Howzeh va Daneshgah. [In Persian]
138. Hosseini Zadeh, Seyyed Ali. (2021). *Educational Methods in the Holy Quran: Love, Insight and Vision, Justice and Moderation, Supervision and Monitoring, and Discussion and Dialogue* (Vol. 4). Qom: Pazhuheshgah-e Howzeh va Daneshgah. [In Persian]
139. Hurr al-Amili, Muhammad ibn Hasan. (1991). *Wasa'il al-Shi'a*. (A. Rabbani Shirazi, Ed.). Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Persian]
140. Ibn Abi al-Dunya, A. B. A. M. (n.d.). *Al-Ikhwān*. (M. A. Tawalba & N. A. Khalaf, Eds.). Cairo: Dar al-I'tisam. [In Persian]
141. Ibn Abi al-Hadid, A. B. H. (1984). *Sharh Nahj al-Balaghah*. (1st ed.). Qom: Maktabat Ayatollah al-Mar'ashi al-Najafi. [In Persian]
142. Ibn Abi Firas Hamdan, W. (n.d.). *Tanbih al-Khawātir wa Nuzhat al-Nawāzir* (Majmu'a-yi Warrām). Beirut: Dar al-Ta'aruf wa Dar Sa'b. [In Persian]
143. Ibn Babawayh al-Qummi, M. B. A. (1982). *Ma'ani al-Akhbar*. (A. A. Ghaffari, Ed.). Qom: Mu'assasat al-Nashr al-Islami. [In Persian]
144. Ibn Babawayh al-Qummi, M. B. A. (1985). *Kamāl al-Din wa Tamām al-Ni'mah*. (A. A. Ghaffari, Ed.). Qom: Mu'assasat al-Nashr al-Islami. [In Persian]
145. Ibn Babawayh Qomi, A. J. M. B. A. H. (1993). *Al-Khisal*. Qom: Mu'assasat al-Nashr al-Islami. [In Persian]
146. Ibn Babawayh, M. (1992). *Man, la yahduru al-faqih*. (2nd ed.). Qom: Daftar-e Entesharat-e Eslami. [In Persian]
147. Ibn Manzur, M. B. M. (1993). *Lisan al-'Arab*. (3rd ed.). Beirut: Dar Sader. [In Persian]
148. Isfahani, A. B. A. (1967). *Hilyat al-Awliya' wa Tabaqat al-Asfiya'*. Beirut: Dar al-Kitab al-'Arabi. [In Persian]
149. Janbozorgi, M. (2019). *Darman-e Chand-Bo'di-ye Ma'navi: Yek Rowikard-e Khodaso baraye Moshaveran va Ravandarmangaran* [Multidimensional Spiritual Therapy: A God-Centered Approach for Counselors and Psychotherapists]. Qom: Research Institute of Hawzeh and University. [In Persian]
150. Javadi Amoli, A. (1987). *Keramat dar Quran* [Dignity in the Quran]. Qom: Raja Cultural Center. [In Persian]
151. Jelic M. Developing a sense of identity in preschoolers. *Mediterr J Soc Sci*. (2014) 5:225–34.
152. Jirani, M., & Abbasi, M. (2018). *Tabyin Algoye Farzandparvari Asan bar Asas Manabe Islami* [Explaining the Model of Easy Parenting Based on Islamic Sources]. *Islam and Psychological Research*, 4(2), 67-92. [In Persian]. https://journals.ueae.ir/article_4.html.
153. Julaeiha, N., Janbozorgi, M., Alipour, A., & Pasandideh, A. (2021). *Moghayeseh Mizane Asarbakhshi Farzandparvari Chandbo'di Ma'navi Khodaso; Farzandparvari Mosbat bar Hormate Khod, Khodkaramadi va Khodmahargari Koodakan Daraye Valedayn Por Estres* [Comparing the Effectiveness of God-Centered Multidimensional Spiritual Parenting; Positive Parenting on Self-Esteem, Self-Efficacy, and Self-Regulation of Children with Stressed Parents]. *Journal of Behavioral Sciences Research*, 19(2), 276-292. [In Persian]. <https://rbs.mui.ac.ir/article-1-1025-fa.html&sw=>.

154. Khakim, A., & Munir, M. (2019). Islamic parenting: Aktualisasi pendidikan islam dalam tafsir Q.S. Luqman Ayat 12-19. JIE (Journal of Islamic Education), 3(2), 203.
155. Kodir, A., & Sonjaya, W. (2015). Human nature based on Al-qur'an as the basic of education development. Jurnal Pendidikan Islam, 1(3), 301-326.
156. Kulayni, M. (1987). Al-Kafi (4th ed.). Dar al-Kutub al-Islamiyya. [In Persian]
157. Majlisi, M. B. M. T. (1983). Bihar al-Anwar (2nd ed.). Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Persian]
158. Mansour, M. (199
159. 0). Genetic Psychology: Mental Development from Birth to Old Age. Samt. [In Persian]
160. Meshkini Ardabili, A. (1986). Al-Mawa'iz al-'Adadiyya (4th ed.). (A. Al-Ahmadi al-Miyanji, Ed.). Al-Hadi. [In Persian]
161. Milanifar, B. (1993). Mental Health. Qoumes. [In Persian]
162. Muh Saerozi, 'Historical Study on the Changes of Religious and Moral Education in Indonesia', Journal of Indonesian Islam 8, no. 1 (1 June 2014): 39-58. <https://doi.org/10.15642/JIIS.2014.8.1.39-58>.
163. Musavi, M. H. (1999). Nahj al-Balagha. (S. J. Shahidi, Trans.). Mu'assasat al-A'lami. [In Persian]
164. Muttaki, A. H. (1998). Kanz al-Ummal fi Sunan al-Aqwal wa al-Af'al. Dar al-Kutub al-Ilmiyya. [In Persian]
165. Nishaburi, M. A. (1990). Al-Mustadrak ala al-Sahihayn. (M. A. Ata, Ed.). Dar al-Kutub al-Ilmiyya. [In Persian]
166. Panahi, A. A. (2021). Sabk-e Farzandparvari ba Rowikard-e Islami [Parenting Style with an Islamic Approach]. Qom: Research Institute of Hawzeh and University. [In Persian]
167. Papalia, Dine E., Human Development, New York: McGrow Hill, 1992.
168. Polit, D. F. Beck, C. T., 2006, "The Content Validity Index: Are You Sure You Know What's Being Reported? Critique and Recommendations", In: Research in Nursing & Health, V. 29, p. 489-798.
169. Purwandari, S., Husna, A. N., & Tawil, T. (2022). Islamic parenting model to increase family literacy: A mixed method study. International Journal of Islamic Educational Psychology, 3(2), 111-129. <http://dx.doi.org/10.18196/ijiep.v3i2.14039>
170. Qomi, A. I. (1984). Tafsir al-Qomi. Mu'assasat Dar al-Kitab. [In Persian]
171. Quda'i, M. S. (1985). Musnad al-Shihab. (H. A. Al-Salafi, Ed.). Mu'assasat al-Risala. [In Persian]
172. Rahmawati, S. W. (2016). Holistic parenting: The contribution of Islamic parenting in preventing school bullying in Jakarta, Indonesia. Journal of Education and Social Sciences, 5(2), 82-85.
173. Ravandi, Abu al-Husayn Sa'id ibn Hibat Allah. (1987). Al-Da'awat (Salwat al-Hazin). Qom: Madrasat al-Imam al-Mahdi (aj). [In Persian]
174. Ravandi, Abu al-Reza al-Sayyid Fadl Allah ibn Ali al-Hasani. (1998). Al-Nawadir. (S. R. Askari, Ed.). Qom: Mu'assasat Dar al-Hadith. [In Persian]
175. Sadeghi Seresht, A. (2020). Towards Heaven (2): Spiritual Health of Children with an Islamic Approach, Before Birth to 12 Years Old, Book of Parents and Educators. Academy of Medical Sciences of the Islamic Republic of Iran. [In Persian]
176. Samarqandi, Muhammad ibn Mas'ud al-Salami (al-Ayyashi). (1960). Tafsir al-Ayyashi. (H. al-Rasuli al-Mahallati, Ed.). Tehran: al-Maktaba al-Ilmiyya. [In Persian]
177. Samarqandi, Nasr ibn Muhammad. (1993). Tanbih al-Ghafilin. (Y. A. Badiwi, Ed.). Beirut: Dar Ibn Kathir. [In Persian]
178. Sarmad, Zohreh, et al. (2006). Research Methods in Behavioral Sciences. Tehran: Agah. [In Persian]
179. Seif, Ali Akbar. (2011). Constructing Measurement Tools for Research Variables in Psychology and Educational

- Sciences. Tehran: Didar. [In Persian]
180. Shabas S. Relationships between parents and preschool-age children attending kindergartens. *Procedia Soc Behav Sci.* (2016) 233:269–73.
 181. Sharif Yazdi, Saeed; Jahangirzadeh Qomi, Mohammad Reza; Bonyani, Mohammad Reza; & Soltanipour, Masoumeh. (2022). Components of Attitude towards Childbearing and Parenting based on Islamic Sources. *Islam and Psychological Researches*, 8(1), 27-49. [In Persian]
 182. Shultz, K. S. Whitney, D. J. & Zickar, M. J., 2014, *Measurement Theory in Action, Case Studies and Exercises*, New York, Routledge.
 183. Sidani, S. & Braden. C. J., 2011, *Design, evaluation, and translation of nursing intervention* John Wiley & Sons.
 184. Sofyan, I. (2019). Mindful Parenting: Strategi Membangun Pengasuhan Positif dalam Keluarga. *Journal of Early Childhood Care and Education*, 1(2), 41.
 185. Steinberg, L. (2017). *Dah Asl-e Sabet-e Farzandparvari [The Ten Basic Principles of Good Parenting]*. (M. Aber, Trans.). Tehran: Roshd. [In Persian]
 186. Styawati, Y. (2016). Prophetic parenting sebagai paradigma pendidikan karakter.
 187. Suyuti, Abd al-Rahman ibn Abi Bakr. (1994). *Al-Durr al-Manthur*. Beirut: Dar al-Fikr. [In Persian]
 188. Tabarsi, F. (1993). *Makarim al-Akhlaq*. (A. Al Jafar, Ed.). Mu'assasat al-Nashr al-Islami. [In Persian]
 189. Tamimi, A. (1981). *Ghurur al-Hikam wa Durar al-Kalim*. (M. J. M. Ormavi, Ed.). Tehran: Tehran University. [In Persian]
 190. Tawil, Purwandari, S., & Alawiyah, E. M. L. (2019). Pengembangan model parenting berbasis kesalehan keluarga untuk menumbuhkan minat baca guna mengatasi kecanduan gawai pada anak. *Universitas Muhammadiyah Magelang*.
 191. Tusi, M. (1985). *Tahdhib al-Ahkam*. (H. Al-Khurasan, Ed.). Dar al-Kutub al-Islamiyya. [In Persian].